

*Малинівська Людмила Іванівна
Давиденко Юлія Григорівна*

***ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ
У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ***

Навчальний посібник

Житомир-2017

УДК 355.58 (075.8)

Ц 56

Укладачі:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри охорони праці та цивільної безпеки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Малинівська Людмила Іванівна

вчитель вищої категорії, вчитель-методист початкових класів Житомирської міської гімназії № 3

Давиденко Юлія Григорівна

Рецензент:

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент, завідувач кафедри охорони праці та цивільної безпеки, Житомирського державного університету імені Івана Франка,
Аннамұхаммедов Азат Овезович*

*начальник циклу практичної підготовки обласних курсів удосконалення керівних кадрів м.Житомира, НМЦ Цз та БЖД в Житомирській області,
Андрущенко Михайло Миколайович*

Ц 56 Цивільний захист в загальноосвітніх закладах: навч. посіб./
Житомир: Видавець, О.О.Євенок, 2017 – 102 с.

В посібнику розглянуті питання підготовки і проведення «Дня цивільного захисту» та комплексного об'єктового тренування у середніх навчальних закладах освіти як єдиного заходу практичної перевірки рівня набутих учнями та персоналом умінь і навичок, а також якості всебічної підготовки у сфері цивільного захисту. Надані варіанти оформлення документації щодо підготовки і проведення «Дня цивільного захисту» та комплексного об'єктового тренування, також приведені варіанти проведення класних і позакласних заходів.

Посібник рекомендовано керівникам груп управління підготовкою і проведенням комплексного об'єктового тренування та «Дня цивільного захисту», педагогічному персоналу навчальних закладів для проведення відкритих уроків та позакласних заходів, майстрам виробничого навчання міських курсів Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Обговорено та схвалено на методичній нараді
НМЦ Цз та БЖД в Житомирській області
Протокол № 3 від 15 березня 2017 р.

**Адреса НМЦ ЦЗ та БЖД Житомирської області:
10014, м.Житомир, вул.Театральна 17/20**

ЗМІСТ:

№ з/п	Найменування заходів	
1.	Вступ.....	4
2.	Положення про підготовку та проведення «Дня ЦЗ». Наказ про підготовку та проведення «Дня ЦЗ» та об'єктового тренування.....	6
3.	Методичні рекомендації до планування та проведення «Дня ЦЗ» в ЗОШ.....	19
4.	План (орієнтовний) підготовки та проведення «Дня ЦЗ».....	31
5.	Наказ про підсумки проведення Дня ЦЗ.....	37
6.	Схема організації цивільного захисту навчального закладу	39
7.	Розробка уроків, конкурсів, вікторин, брей-рингів з ЦЗ.....	40
8.	Список використаних джерел.....	99
9.	Додатки.....	102

Вступ

З метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного походження, зменшення збитків і втрат у разі стихійного лиха, аварій, катастроф, вибухів і великих пожеж, Законом України «Про Цивільний захист України» передбачена підготовка й перепідготовка керівного складу з цивільного захисту та навчання населення вмінню застосовувати засоби індивідуального захисту і діяти у надзвичайних ситуаціях.

Зокрема, програма комплексних навчальних занять із «Безпеки життєдіяльності» включає підготовку учнів загальноосвітніх шкіл із цивільного захисту.

Підсумком цієї підготовки школярів за навчальний рік є проведення «Дня цивільного захисту». Практична спрямованість заходів, що проводяться протягом «Дня цивільного захисту», повинна носити характер змагань, викликати певний інтерес в учнів, спонукати їх до поглиблення знань із цивільного захисту та здобуття практичних навичок захисту від наслідків надзвичайних ситуацій.

Мета та завдання «Дня цивільного захисту»:

- вироблення в учнів умінь, навичок грамотно й чітко діяти у різних надзвичайних ситуаціях для захисту свого здоров'я та життя;
- виховання впевненості в ефективності заходів, що проводить цивільний захист;
- формування і розвиток в учнів високих морально-психологічних якостей: відваги, витримки, ініціативи та кмітливості, взаємної виручки; постійної готовності виконати завдання цивільного захисту;
- удосконалювати теоретичні знання та практичні навички учнів та педагогічного колективу під час захисту від наслідків надзвичайних ситуацій;
- визначати готовність структурних ланок ЦЗ (охорона громадського порядку, обслуговування сховищ і ПРУ, протипожежна, санітарна діяльність) до виконання завдань за своїм призначенням;
- організувати масову задачу нормативів із цивільного захисту;
- пропагувати передовий досвід організацій і здійснення навчального процесу з ЦЗ та методичну майстерність учителів, що викладають цей предмет;
- практично перевірити вміння учнів користуватися засобами індивідуального захисту, виготовляти найпростіші засоби захисту органів дихання, надавати першу медичну допомогу;
- навчати керівний та командно-навчальний склад організації й проведенню заходів із цивільного захисту у школі.

До керівного складу прийнято включати начальника ЦЗ школи, його

заступників, начальника штабу ЦЗ та його помічників. До командно-начальницького складу належать командири формувань ЦЗ.

Згідно *Наказу Міністра МНС України № 97 про «Порядок здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»* від 23.04.2001р. практичне відпрацювання дій щодо готовності учнів до надзвичайних ситуацій щороку повинно завершуватися підготовкою та проведенням «Дня цивільного захисту».

На підготовку «Дня цивільного захисту» відводиться не менше 2-х місяців, щоб повною мірою ретельно спланувати увесь комплекс заходів та розробити необхідні документи. Звичайно, головна і провідна роль в цьому належить директорів школи – начальнику ЦЗ, начальникам штабів ЦЗ та командирам формувань ЦЗ. Саме від їх чітко спланованих, організаційних та оперативних дій і залежить рівень усвідомлення молоддю важливості і необхідності проведення такого заходу. Тому обов'язковою умовою «Дня ЦЗ» є практичне відпрацювання плану дій постійним складом (керівний склад, технічний склад) закладу освіти. Так педагоги та технічні працівники вирішують питання оповіщення і збору, уточнюють та доводять до виконавців дії в разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідно до плану, а також проводять перевірку готовності формувань до дій за призначенням.

Не менш важлива роль відводиться викладачам, які для реалізації мети заходу використовують неабияку педагогічну майстерність, творчість, передові педагогічні інноваційні технології. Це і: вікторини, рольові ігри, змагання, відпрацювання дій за сигналом, перегляд відеоматеріалів, відкриті уроки, естафети, оформлення стіннівок, фотовітрин, виставок, семінари з обговоренням рефератів, практичних занять, радіогазет, радіопередач, здача нормативів з ЦЗ та інше.

Спільні зусилля педагогічного колективу та дітей обов'язково мають дати гарний результат – безпечне життя!

Міністерство освіти України, Штаб цивільної оборони України

Затверджено наказом міністра освіти України та наказом начальника Штабу — заступника начальника Цивільної оборони України від 19.05.95 №143/179

Ухвалено Головним управлінням загальної середньої освіти Міністерства освіти України і Управлінням підготовки сил ЦО Штабу Цивільної оборони України

2. Положення про підготовку та проведення «Дня цивільної оборони» в загальноосвітній школі

Це Положення розроблено відповідно до Закону «Про Цивільний захист України» і Положення «Про Цивільний захист України».

У ньому викладено основні заходи з організації підготовки і методики проведення «Дня цивільного захисту» у загальноосвітніх школах та ПТУ.

Положення призначене для начальників цивільного захисту (директорів) шкіл, ПТУ, штабів і курсів цивільного захисту.

Підготовка «Дня цивільного захисту» у школі

Успіх проведення «Дня цивільного оборони» великою мірою залежить від його завчасної підготовки, чіткого керівництва та правильного визначення складу учасників.

Організоване та змістовне проведення «Дня цивільного захисту» неможливе без ретельного й продуманого планування всього комплексу заходів. Усі необхідні документи розробляються під керівництвом директора школи.

Перш за все видається наказ начальника ЦЗ—директора школи — з підготовки і проведення «Дня цивільного захисту».

Наступним важливим документом є «План підготовки й проведення «Дня цивільного захисту» у школі». Він розробляється із залученням спеціальної групи під керівництвом директора.

На підготовку до проведення «Дня цивільного захисту» треба відводити не менше 2-х місяців. У період підготовки штаб ЦЗ і керівництво школи активізують пропаганду через усні виступи, стіннівки, радіовузол, демонстрацію науково-популярних та хронікально-документальних фільмів із цієї тематики, оновлюють наочну агітацію, обладнують тематичну виставку. Крім того, у цей період проводиться цілеспрямована робота з підвищення якості підготовки постійного складу, вдосконалюється навчання учнів з ЦЗ, готуються структурні ланки ЦЗ й інтенсивно проводяться заняття, тренування та змагання, здача нормативів із програм ЦЗ для учнів.

Під час підготовки всіх учнів доцільно об'єднати у 3 вікові групи (2—4-ті, 5—9-ті, 10—11-ті класи) і своєчасно ознайомити їх із переліком заходів, у яких вони братимуть участь, їх змістом та місцем і часом проведення.

Рішенням директора школи призначаються класи з другої вікової групи, які здійснюють екскурсію на закріпленій об'єкт народного господарства.

Організація й методика проведення «Дня цивільного захисту» у школі

Час проведення «Дня цивільного захисту» визначається наказом директора школи, як правило, у період з 20 квітня по 15 травня або в інший зручний для школи час, коли завершується вивчення шкільних програм із ЦЗ і проведені основні заходи з ЦЗ за рік.

З метою інтенсифікації заходів ЦЗ у день проведення «Дня цивільного захисту» необхідно заздалегідь передбачити його в розкладах уроків і спланувати на цей день максимально можливу кількість уроків або занять з ЦЗ (за рахунок концентрації часу на заняття з охорони життя й здоров'я дітей).

У програму «Дня цивільного захисту» включаються, як правило, такі заходи:

- урочисте відкриття;
- огляд структурних ланок ЦЗ й організація їх дій за призначенням;
- відкриті уроки з ЦЗ у 2, 6, 7-х класах і медико-санітарної підготовки у 10-х класах;
- планові тренування з учнями 2, 3, 4, 5, 8, 9-х класів;
- вікторини і змагання з ЦЗ;
- здача нормативів, які рекомендуються шкільними програмами з ЦЗ;
- проведення естафет із нормативів ЦЗ;
- зустріч із представниками штабів, курсів ЦЗ;
- огляди-конкурси на крашу наочну агітацію з тематики ЦЗ та військово-патріотичного виховання, класних стіннівок;
- показ діафільмів із цивільного захисту;
- широка інформація по шкільному радіо, а також радіопередачі на теми військово-патріотичного виховання і цивільного захисту;
- проведення підсумків «Дня цивільного захисту».

Виходячи з місцевих умов та можливостей, школи можуть проводити й інші заходи.

При складанні Плану підготовки і проведення «Дня цивільного захисту» у школі необхідно чітко визначити час та місце проведення заходів для кожної з вікових груп, а також відповідальних за проведення заходів. Особливу увагу необхідно звернути на виконання вимог техніки безпеки для всіх учасників змагань.

Урочисте відкриття «Дня цивільного захисту» тривалістю 10—20 хв, як правило, проводиться до початку першого уроку. Якщо загально-шкільну лінійку до початку уроків організувати неможливо, то про початок «Дня цивільного захисту» оголошують по шкільному радіо.

У разі проведення лінійки начальник ЦЗ школи оголошує відкриття «Дня цивільного захисту».

Відкриті уроки з цивільного захисту у 2, 6, 7-х класах проводять досвідчені вчителі, які пройшли спеціальну підготовку на курсах цивільного захисту. На уроках можуть бути присутні працівники органів освіти та цивільного захисту.

На цей день розкладом уроків повинно бути передбачено опрацювання підсумкових тем програми.

Планові тренування з учнями 2-х класів проводяться на уроках, передбачених розкладом, а з учнями 3, 4, 5, 8, 9-х класів — у позаурочний час.

На цих тренуваннях під керівництвом учителів закінчується відпрацювання нормативів із ЦЗ.

Вікторини з ЦЗ проводяться зі школярами першої вікової групи. Для її організації клас ділиться на команди, призначається журі. Журі оголошує запитання й кількість балів, що за нього присуджуються. Запитання ставляться перед усім класом, а відповідають бажаючі. Журі оцінює відповідь і заносить до протоколу.

Оцінка за відповідь виставляється таким чином: кожне запитання залежно від його складності заздалегідь оцінюється певною кількістю балів. За вичерпну відповідь нараховується вся сума балів, за відповідь із незначними недоліками — знижується на один бал, за відповідь із суттєвими помилками — на 2 бали, за неправильну відповідь бали не нараховуються.

Для наочності та поживлення змагань протокол можна вести на класній дошці.

Потім підбивається загальний підсумок, визначається переможець, відбувається нагородження.

Здача нормативів та проведення комбінованих естафет відбуваються у вигляді змагань як однієї з найбільш масових форм вдосконалення практичних навичок із цивільного захисту. Вони проводяться з учнями 2-ї і 3-ї вікових груп.

Критерії оцінювання змагань, підбиття підсумків та визначення переможців розробляються керівництвом змагань.

Решта заходів, зазначених вище, що проводяться у День цивільного захисту (зустріч з ветеранами, огляди-конкурси, перегляд кінофільмів, радіопередачі), розробляються й проводяться, виходячи з місцевих умов і можливостей кожної школи.

День цивільного захисту проводиться у чотири етапи. Пропонуємо один із варіантів проведення «Дня цивільного захисту».

I. Дії на першому етапі «Дня цивільного захисту» (час проведення планових занять)

Після проведення загальної лінійки на першій годині у 2—4-х, 5—7-х, 10—11-х класах проводяться відкриті уроки з курсу «Цивільний захист». У класах, де не вивчається програма, або уже відпрацьовані всі теми, проводяться планові заняття (відповідно до розкладу).

Під час проведення першого уроку у класі для проведення бесід з учнями обсягом 15—20 хв можуть бути запрошені представники штабу ЦЗ. Для проведення таких бесід можна запрошувати і батьків учнів, компетентних у даних питаннях. Усі інші уроки, крім останнього, проводяться відповідно до розкладу занять. Останній урок також планується з програми «Цивільний захист».

На перервах між плановими уроками проводяться конкурсні огляди наочної агітації з цивільного захисту (стіннівок, фотомонтажів, листівок, плакатів). Усе це готується заздалегідь, у підготовчий період. Тематика може бути різноманітною, наприклад, «Захист людини у надзвичайних ситуаціях», «Дії учнів у разі можливих аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій», «Санітарна обробка людей» тощо.

При оцінюванні цього конкурсу враховуються зміст, висвітлення безпосередньої поведінки людини у надзвичайних ситуаціях, гумор, загадки та ін. Одночасно з конкурсним оглядом можуть бути розгорнуті виставки дитячої творчості з аналогічної тематики. Це буде додатковим балом до загальної оцінки дій класу.

На цьому етапі «Дня цивільного захисту» враховуються організованість і різноманітність проведених заходів на відкритому уроці, активність проведення їх на перервах.

II. Дії постійного складу і учнів з увідних можливої обстановки на території школи при виникненні аварій та катастроф. Другий етап «Дня цивільного захисту»

Опрацювання цього етапу починається на останньому уроці, залежно від групи за віком або за рішенням директора школи — на будь-якому іншому уроці (після уроків).

Оповіднення по ввідній проводиться дзвінковою сигналізацією школи або індивідуальною мовною інформацією.

Перша ввідна: «Радіаційна небезпека».

1) Одержана інформація зі штабу ЦЗ району про можливу загрозу

зараження (забруднення) унаслідок аварії на АЕС.

Постійний склад (учителі, технічні працівники школи).

У кабінеті директора збирається керівний склад (адміністрація) школи, здійснюється оповіщення всіх інших працівників та службовців (викладачів). Перевіряється надійність зв'язку зі штабом ЦЗ, районом та сусідніми об'єктами. Директор школи організує чергування на пункті управління (ПУ), контроль і участь у заходах школи (по класах). Розгортається пункт видачі засобів індивідуального захисту. Із викладачів-спеціалістів організується контроль за навколишнім середовищем із залученням для цього учнів 10—11-х класів.

Учні. У 2—6-х класах здійснюється виготовлення найпростіших засобів захисту органів дихання із завчасно підготовленого матеріалу. У 6—9-х класах організується робота з герметизації шкільних приміщень. У 10—11-х класах одержують майно для господарських робіт та приводять у готовність підвальні приміщення й територію, яка закріплена, одержують прилади дозиметричного контролю (якщо вони є у школі) і готують їх до роботи.

В усіх класах проводяться протипожежні заходи (прибирання приміщень), складаються списки для одержання ЗІЗ і проведення імунізації (через медичний пункт школи).

2) Початок радіоактивного зараження (забруднення) із підвищенням рівня радіації більше, ніж 30 мкр/год.

Постійний склад. Збір обслуги ПУ і постановка завдань. Решта викладачів розходяться у класи і проводять роз'яснювальну роботу серед учнів.

Учні. Оповіщаються через шкільний радіовузол, докладається обстановка і пояснюються правила поведінки в умовах можливого зараження. Інформація може бути доведена індивідуально до кожного посадовими особами ЦЗ.

3) Підвищення рівня радіації до 60 мкр/год і більше.

Подається ввідна «Виникнення загрози радіоактивного зараження», і дається команда про укриття всіх у захисних спорудах. Припиняються заняття, і всі спускаються у сховище (підвальне приміщення) відповідно до встановленого графіка.

Після прибуття у захисну споруду класні керівники (старости класів) уточнюють наявність засобів індивідуального захисту і подають списки на пункт видачі для одержання ЗІЗ.

Відповідно до графіка й наявності ЗІЗ класи одержують протигази і медичні засоби захисту на пункті видачі протигазів. Ті класи, які не одержали ЗІЗ, приводять у готовність найпростіші засоби захисту органів дихання. Фахівці ЦЗ, викладачі доводять до відома учнів правила поведінки їх на території школи в умовах підвищеного радіаційного фону, в режимі радіаційного захисту, ведуть роз'яснювальну роботу для недопущення паніки.

Робітники штабу ЦЗ школи доповідають у штаб ЦЗ району про обстановку. При одержанні розпорядження відпрацьовуються елементи проведення евакуації, нормативу ЦЗ «Заповнення сховищ».

Під час опрацювання першої ввідної перевіряючі (судді) враховують організованість і дисципліну учнів при виконанні заходів; точність і якість виконання поставлених завдань; при заповненні захисних споруд — час прибуття класу в дане місце. Крім того* враховуються правильність складання списків на одержання ЗІЗ і наявність найпростіших засобів захисту. Виставляються бали кожному класу.

Перша ввідна: «Хімічне зараження».

1) Одержання сигналу про аварію на одному з підприємств міста і ймовірність зараження НХР.

Постійний склад. Збір керівників (адміністрації) школи у директора. Дається завдання. Організовується спостереження за навколишньою обстановкою, а також постійний зв'язок із відділом ЦЗ району.

Учні. Повідомляються через радіовузол або дзвінковою сигналізацією про загрозу хімічного зараження. Обумовлюються правила поведінки в умовах зараження НХР, характерного для даної аварії. Учні одержують засоби РХЗ і медичне майно на пунктах видачі протигазів, виготовляють найпростіші засоби захисту або приводять у готовність ті, які вже є. Учні 10-11-х класів одержують ВПРХ та інше майно, якщо воно є, організовують спостереження за навколишнім середовищем (виконуються нормативи ЦЗ — робота поста РХС).

2) Виникнення небезпеки хімічного зараження.

Подається ввідна «Виникнення небезпеки хімічного зараження» (дзвінкова сигналізація). Керівники (адміністрація) школи й викладачі керують діями учнів. Усі переміщаються по території школи і навколо прилеглої місцевості, залежно від характеру НХР укриваються у захисних спорудах, піднімаються на верхні поверхи, одягають ЗІЗ або найпростіші засоби захисту органів дихання. Залежно від місця аварії відпрацьовуються елементи евакуації. На цьому етапі можуть відпрацьовуватися нормативи по одяганню засобів РХЗ.

Перевіряючі (судді) враховують організованість і дисципліну учнів при виконанні поставлених завдань, кожному класу виставляється певна кількість балів. Після виконання нормативів ЦЗ може бути виставлена оцінка як усьому класу, так і індивідуально кожному, можуть бути задані питання щодо особливостей засобів РХЗ і заходів безпеки у разі контакту з різними НХР (при оцінюванні класу). Окрема оцінка виставляється класу за відпрацювання дій з евакуації.

III. У позаурочний час після відпрацювання ввідних із різних видів обстановки. Третій етап «Дня цивільного захисту»

Після закінчення останнього уроку (відпрацювання увідних) організовується загальне шиккування класів, які брали участь у попередньому етапі. Нагадується порядок проведення вікторин, комбінованих естафет та інших заходів, про черговість участі у яких видаються маршрутні листи.

Варіанти проведення заходів.

Проведення вікторин (перевірка теоретичних знань із ЦЗ). Команда з 2 чол. отримує запитання від члена журі. Учні протягом 1—2 хв. обдумують його і дають відповідь. Оцінка виставляється за кожну відповідь за 5-бальною системою. Загальний бал виставляється із суми двох оцінок. З постійним складом вікторини проводяться окремо (начальником ЦЗ, викладачем ЦЗ);

Проведення комбінованої естафети.

1-й варіант (за гарної погоди). Команда з 5 чол. від класу:

I етап - 1 чол. — біг зі старту, кидання м'яча у баскетбольний щит, подолання перешкод.

II етап - 1 чол. — збирання протигаза з усуненням несправностей, надягання протигаза і біг у ньому до III етапу.

III етап - 3 чол. — дії санітарного поста; санітари у протигазах біжать до «ураженого», надягають на нього протигаз, надають першу медичну допомогу і виносять його з осередку ураження. При оцінюванні команди враховуються загальний час, який був витрачений під час змагання, а також кількість балів, отриманих на кожному етапі. Можуть бути включені й інші етапи для відпрацювання поведінки людини у надзвичайних ситуаціях.

2-й варіант (за поганої погоди, спортзал).

а) Естафета — команда з 5 чол.; учасники шикуються на одній лінії у колону по одному. За командами «Гази!», «Вперед!» перші учасники від кожної групи надягають протигази, біжать вперед, підбігаючи до перешкоди (мішок), знімають протигази. Долають перешкоду і повертаються до своєї команди. Як тільки вони перетнуть лінію фінішу (старту), наступні учасники надягають протигази і також виконують усі етапи цього змагання. Команда оцінюється за загальним часом і кількістю помилок, допущених при виконанні нормативу надягання протигаза;

б) змагання санітарних постів — команда з 3 чол.;

в) збирання протигаза з усуненням несправностей і його надягання. Команда з 2—5 чол. Оцінювання команди залежить від загального часу й кількості помилок, допущених при виконанні нормативу. Варіанти проведення

заходів для різних категорій за віком можуть бути різними як за змістом, так і за тематикою.

Форми проведення заходів “Дня ЦЗ”

I. Вікторина.

Найпростіша форма закріплення знань з ЦЗ – вікторина. Вікторина може проводитись у формі: бесіди учителя з учнями; радіо вікторини; фільмовікторини.

Для участі у вікторині від кожного класу (ланки, групи) виставляється команда, а для підведення підсумків і виявлення кращих класів (ланок, груп) створюється журі з учителів, медичних працівників, представників управління з НС району, міста, батьків та учнів. Заздалегідь визначається найбільше число балів. Журі реєструє у протоколі отримані бали, а потім у відповідності з набраної кількості балів визначає місця, які зайняли класи (ланки, групи) та оголошує результати.

II. Тренування

Тренування організується для класу, групи, ланки під керівництвом учителя (керівника).

Мета тренування – придбання всіма учнями навичок та уміння користування протигазами, ватно-марлевими пов'язками та, за необхідності, вміння надати допомогу як собі, так і іншим. Керівник повинен розповісти та показати порядок виконання того чи іншого прийому вцілому. Після цього він демонструє їх по елементах. З початку елементи відпрацьовуються в повільному темпі, що згодом збільшується і переходить в безперервну дію.

Прийом повторюється до тих пір, поки дитина не досягне нормативного результату. При цьому, як і у всіх інших випадках, потрібно дотримуватись принципу: від простого до складного.

Для демонстрації прийомів він може підготувати одного чи двох учнів.

При тренуваннях рекомендується відпрацьовувати нормативи та набувати навички:

- визначення розміру маски протигазу (без нормативу);
- надягання протигазу (14 сек.) та зняття його;
- виготовлення та надягання ватно-марлевої пов'язки (3 хв.);
- накладання первинної пов'язки на різні ділянки тіла(3 хв.);
- накладання гумового кровозупиняючого джгута на стегно або передпліччя (40 сек.);
- проведення часткової санітарної обробки після подолання ділянки радіаційного ураження (для групи 15 чол. – 7 хв.);

- проведення часткової санітарної обробки після подолання ділянки зараженої сильнодіючими отруйними речовинами (СДОР) (для групи 15 чол.- 6 хв.);

- пристосування звичайного одягу для захисту шкіри;
- дії за сигналом “Увага всім”.

Слід брати до уваги фізіологічні та психологічні особливості дітей та суворо дотримуватись заходів безпеки і санітарно-гігієнічних правил користування засобами індивідуального захисту (далі ЗІЗ).

Існують два основних санітарно-гігієнічних правил користування протигазом.

Перше – нову шлем-маску перед надіванням протирають зовні та всередині чистою ватою, злегка змоченою водою, а клапан повітря і з’єднувальну трубку продути, щоб позбутися тальку, що знаходиться в них.

Друге – маску, якою користувалися, необхідно продезинфікувати з середини та просушити.

III. Змагання

Змагання є однією з найбільш дієвих форм закріплення знань та навичок по програмі “Основи здоров’я” (питання ЦЗ та БЖД), «Захист Вітчизни».

Змагання проходять у вигляді командної першості між класами, групами, ланками або особистої першості всередині ланки, групи, між школярами одного віку. Можуть влаштовуватись також змагання між оздоровчими таборами.

До змагань повинні готуватись як класні керівники, так і всі вчителі школи.

Змагання між ланками проводять класні керівники, допомагають викладачі фізкультури, медичні працівники, батьки учнів, а також учні старших класів.

Підсумок оголошується після закінчення змагань при загальному шикуванні команд.

Для таких змагань виставляються команди у складі 6 – 8 учнів з протигазами. Форма одягу в них повинна бути одноманітна. Бажано, щоб вони були в одязі, захищеному від радіоактивного або хімічного забруднення.

Варіанти змагань можливо передбачити різні:

Початковий етап – шикуються дві команди і їх командири доповідають керівнику змагань про готовність до дій. Керівник перевіряє склад команд, наявність учасників, наявність в учасників ЗРХЗ, особистих номерів.

Перший етап – дії по сигналу “Увага всім” (на випадок викиду НХР або радіоактивних речовин – надягання фільтруючого протигазу).

Другий етап – гасіння пожежі, робота з вогнегасниками та іншими первинними засобами при ліквідації невеликий загорянь.

Третій етап – надягання захисних панчів та подолання ділянок хімічного або радіоактивного зараження.

Четвертий етап - надягання протигазу на ураженого, надання йому першої медичної допомоги, евакуація його з осередку ураження.

П'ятий етап – проведення санітарної обробки. Зняти захисні панчохи, протигаз після подолання хімічно або радіаційно зараженої ділянки.

Вміло, старанно підготовлені та добре організовані тренування і змагання в школах проходять цікаво і весело.

Вони прищеплюють учням зацікавленість до даного предмету, прагнення краще оволодіти “таємницями” виживання в різних НС. Тому бажано розвивати і заохочувати даний вид навчання школярів.

IV. Естафети

Різноманітність варіантів проведення естафет повинно бути спрямовано на виховання у учнів таких важливих рис характеру як сміливість, рішучість, наполегливість, сприяти зміцненню здоров'я, фізичного та розумового розвитку.

Школярі мають набувати швидкість, спритність, витривалість, розвивати тактичне мислення, вміння в обмежений час приймати рішення та діяти в складних обставинах.

Щоб гра пройшла повчально і цікаво, необхідно передбачити організаційну та підготовчу роботу, що включає в себе: створення суддівської групи, яка керує грою, у складі головного судді та його помічників, вибирають місця проведення, підготовка учасників, матеріальне забезпечення, обладнання місця проведення естафети.

Команда оцінюється за загальним часом і кількістю помилок при виконанні нормативу надягання протигазу.

Варіанти проведення заходів для різних категорій за віком можуть бути різні як за змістом, так і за тематикою.

IV. Підсумки «Дня цивільного захисту». Четвертий етап

Закінчується День цивільного захисту підбиттям підсумків. Директор школи дає вказівку про місце й час підбиття підсумків і на основі особистих спостережень за діями учнів та педагогічного складу, а також доповідей начальника штабу ЦЗ і своїх заступників підбиває підсумки виконання запланованих заходів із цивільного захисту. У підсумковій частині свого виступу директор зазначає, яким чином досягнута мета і як вирішені завдання «Дня цивільного захисту», дає оцінку діям формувань, відзначає сміливі та ініціативні дії учнів, проявлені ними високі морально-психологічні якості.

За цими підсумками складається наказ директора школи про результати проведення «Дня цивільного захисту», який зачитується в актовому залі.

Особовий склад школи: формування, команди, класи, учні, педагоги, які відзначилися під час виконання заходів із цивільного захисту, нагороджуються призами, грамотами, сувенірами (при цьому можливе розмежування за віковими категоріями); окремі учні — за кращі особисті показники.

У визначений час директор школи разом зі штабом ЦЗ підбиває підсумки «Дня цивільного захисту» з керівним складом, особами, які відповідали за проведення заходів, класними керівниками.

Після загального обговорення класні керівники підбивають підсумки проведених змагань, здачі нормативів ЦЗ, аналізують роботу кожного учня у цей день, відзначають тих із них, які домоглися успіхів у своїх класах.

На основі результатів проведення «Дня цивільного захисту» у школі можуть бути розроблені практичні заходи з усунення виявлених недоліків у підготовці школи до практичного навчання учнів з цивільного захисту, внесені необхідні зміни у план ЦЗ, розклад занять із командно-начальницьким складом і формуваннями, а також до методики навчання учнів.

Заходи цього Положення треба враховувати як один із можливих варіантів організації й проведення «Дня цивільного захисту». У кожному конкретному випадку необхідно виходити з умов і можливостей, які наявні в арсеналі школи.

*Начальник департамент загальної
середньої та дошкільної освіти,
Міністерства освіти України*

*Начальник управління
підготовки сил ЦЗ Штабу
Цивільного захисту України*

НАКАЗ

«___» _____ 20__ м. _____ № _____

Про підготовку та проведення
«Дня цивільного захисту»

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 3 вересня 2009 року № 814 «Про Положення про Функціональну підсистему “Освіта і наука України” єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру” та з метою практичного відпрацювання учнями за їх віковими категоріями теоретичних знань та навичок з питань цивільного захисту

НАКАЗУЮ:

1. “_____” _____ 20__ р. провести “День цивільного захисту”.
2. Призначити відповідальним за підготовку і проведення «Дня цивільного захисту» заступника директора з навчально-виховної роботи, начальника штабу цивільного захисту _____.
3. Головними завданнями “Дня цивільного захисту” вважати:
  - удосконалення педагогічним колективом та учнями теоретичних знань і практичних навичок щодо дій в умовах надзвичайних та екстремальних ситуацій;
  - практичну перевірку здатності учнів діяти за сигналами оповіщення цивільного захисту,
  - користуватися засобами колективного та індивідуального захисту;
  - навчання керівного та командно-начальницького складу цивільного захисту навчального закладу з організації та проведення заходів цивільного захисту.
4. До участі в “Дні цивільного захисту” навчального закладу залучити весь постійний склад працівників та учнів.
5. Призначити:
  - організаційний комітет з проведення “Дня Цивільного захисту” у складі:*
  - голова комітету:*

заступник директора з навчально-виховної роботи

_____;

заступник голови:

_____;

члени комісії:

учитель з предмету "Захист Вітчизни" _____;

учитель фізичної культури _____;

голова учнівського комітету _____;

підкомісія з проведення змагань та конкурсів:

голова підкомісії _____;

члени підкомісії _____;

_____.

6. Оргкомітету:

до "_____" _____ 20__ р. розробити План підготовки "Дня цивільного захисту";

до "_____" _____ 20__ р. разом з головою підкомісії розробити суддівську документацію.

7. Заступнику директора з господарської частини _____ до "_____" _____ 20__ р. забезпечити проведення заходів "Дня цивільного захисту" необхідним майном та підготувати навчально-матеріальну базу.

8. Класним керівникам у період до "_____" _____ 20__ р. ознайомити учнів із правилами безпеки під час проведення "Дня цивільного захисту".

8. Наказ оголосити колективу навчального закладу – працівникам та учням.

9. Контроль за виконанням цього наказу покласти на _____, особу, відповідальну за цивільний захист.

Директор навчального закладу,

начальник цивільного захисту _____

підпис, ініціали, прізвище

3. Методичні рекомендації щодо проведення “Дня цивільного захисту” в загальноосвітніх навчальних закладах

1. Загальні положення

На виконання вимог Кодексу ЦЗ і відповідно до наказу МНС від 23 квітня 2001 року № 97 «Про затвердження порядку здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 6 червня 2001 року за № 481/5672 та наказу МОН від 03.09.2009 № 814 "Про Положення про Функціональну підсистему “Освіта і наука України” єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру" передбачено теоретичне і практичне навчання населення, у тому числі учнівської молоді, діяти в разі виникнення надзвичайних та несприятливих побутових і нестандартних ситуацій.

Вимоги Закону, інших нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів реалізуються за допомогою державних стандартів базової і повної середньої освіти, навчальних програм предметів «Основи здоров'я» «Захист Вітчизни», якими передбачено вивчення учнями основ безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в загальноосвітніх навчальних закладах та професійно-технічних навчальних закладах, які надають повну загальну середню освіту (далі – навчальні заклади).

Підсумком навчання учнів за навчальний рік є проведення у навчальних закладах «Дня цивільного захисту».

Методичні рекомендації визначають єдині підходи до організації та проведення практичного навчання з питань безпеки життєдіяльності та цивільного захисту учнів навчальних закладів.

Крім того, матеріали Методичних рекомендацій можуть застосовуватись працівниками установ та організацій, навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, які згідно з чинними нормативно-правовими актами організують та контролюють роботу навчальних закладів, а також надають методичну допомогу керівництву і педагогічному складу в організації та проведенні цих заходів.

Метою «Дня цивільного захисту» є практичне відпрацювання учнями за їх віковими категоріями теоретичних знань та навичок, які отримані ними під час вивчення теорії з основ здоров'я, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, а також досягнення злагодженості у роботі керівного, командно-начальницького та особового складу позаштатних формувань навчального

закладу, педагогічного складу і учнів навчального закладу в цілому як об'єкта цивільного захисту при виконанні заходів щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру.

***Основні завдання «Дня цивільного захисту»:
для учнів навчального закладу:***

- вироблення в учнів умінь, навичок правильно і чітко діяти у різних надзвичайних ситуаціях для захисту свого здоров'я та життя;
- удосконалення теоретичних знань та практичних навичок під час захисту від наслідків надзвичайних ситуацій;
- практична перевірка вміння учнів користуватися засобами індивідуального захисту, тренування у виконанні нормативів з використання індивідуальних засобів захисту, уміння виготовляти найпростіші засоби захисту органів дихання, надавати першу медичну допомогу;
- формування і розвиток високих морально-психологічних якостей: мужності, відваги, витримки, ініціативи та кмітливості, взаємної виручки, постійної готовності виконати завдання цивільного захисту;
- виховання впевненості в ефективності заходів, що проводить цивільний захист;
- для педагогічного складу та працівників навчального закладу:
- пропаганда передового досвіду організації навчання з цивільного захисту і безпеки життєдіяльності та професійної майстерності учителів, які викладають ці питання;
- відпрацювання питань Програми загальної підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, порядку дій адміністративно-господарського персоналу відповідно до календарного плану основних заходів навчального закладу при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій, що прогнозуються;
- формування практичних навичок при діях за командами, розпорядженнями, сигналами, повідомленням про надзвичайні ситуації;
- участь у проведенні комплексу робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, евакуаційних, протипожежних та медико-санітарних заходів.
- для начальника цивільного захисту навчального закладу, його заступника:
- аналіз даних про стан, який може виникнути під час надзвичайної ситуації;
- навчання практичному прийняттю найбільш доцільних рішень у

відповідності до обстановки, яка виникає;

- вміння своєчасно доводити завдання до виконавців та здійснювати контроль за її виконанням.

для навчального закладу в цілому як об'єкта цивільного захисту:

досягнення злагодженості у діях всього колективу навчального закладу, направлених на унеможливлення та зменшення людських і матеріальних втрат шляхом виконання заходів за планом дій щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації різного походження.

Практична спрямованість заходів, що проводяться протягом «Дня цивільного захисту», повинна носити характер змагань, викликати певний інтерес учнів, спонукати їх до поглиблення знань з цивільного захисту та здобуття практичних навичок захисту від наслідків надзвичайних ситуацій.

2. Підготовка «Дня цивільного захисту»

День цивільного захисту в навчальних закладах проводиться без порушення навчального процесу в кінці навчального року, коли добігає кінця вивчення навчальних предметів: «Захист Вітчизни», «Основи здоров'я», що вивчають питання цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Для підвищення активності учасників «Дня цивільного захисту» та досягнення максимального виховного ефекту цей день має бути насиченим практичними заходами та може проходити у вигляді змагань за звання «Кращий клас з цивільного захисту».

Підготовка до «Дня цивільного захисту» у навчальному закладі починається заздалегідь і містить такі заходи:

- розроблення та своєчасне доведення до виконавців наказу про підготовку та проведення «Дня цивільного захисту», інших розпорядчих, плануючих та навчальних документів;

- уточнення, а за необхідності, доопрацювання всіх документів щодо плану дій при надзвичайних ситуаціях, плану реагування на надзвичайні ситуації;

- детальне планування майбутнього виконання усього комплексу заходів «Дня цивільного захисту»;

- вивчення керівним та іншим персоналом у об'ємі, що їх стосується, нормативно-правових документів у сфері цивільного захисту та планів навчального закладу як об'єкта цивільного захисту з їх реалізації;

- розгляд на засіданні педагогічної ради завдання педагогічного колективу з підготовки та проведення «Дня цивільного захисту»;

- активізацію пропаганди цивільного захисту через стіннівки, радіовузол, демонстрації науково-популярних та хронікально-документальних фільмів з цієї тематики, оновлення наочної агітації, обладнання тематичної виставки тощо;

- удосконалення навчально-матеріальної бази навчального закладу;

- цілеспрямовану роботу щодо вдосконалення навчання учнів за відповідними навчальними програмами.

Основними організаційно-розпорядчими та плануючими документами з підготовки та проведення "Дня цивільного захисту" є:

наказ керівника навчального закладу про підготовку та проведення "Дня цивільного захисту";

план підготовки до проведення "Дня цивільного захисту" в навчальному закладі;

план проведення „Дня цивільного захисту”;

сценарії заходів на теми захисту населення від надзвичайних ситуацій, сценарії сюжетно-рольових ігор з моделюванням життєвих ситуацій, радіогазети «Знати, вміти», класних уроків в День цивільного захисту, тематичних класних годин, вікторин з цивільного захисту тощо;

план дій при надзвичайних ситуаціях;

наказ керівника навчального закладу про підсумки проведення "Дня цивільного захисту";

план усунення виявлених недоліків під час проведення "Дня цивільного захисту".

Розроблення проекту наказу та основних плануючих документів покладається, як правило, на начальника штаба - спеціально призначену особу с питань цивільного захисту (далі – особа з питань ЦЗ).

Наказ керівника навчального закладу - начальника цивільного захисту про підготовку та проведення "Дня цивільного захисту" розробляється з урахуванням вимог нормативних документів МОНсім'ямолодь, методичних вказівок МНС або його територіальних підрозділів та наказу начальника управління (відділу) освіти міста (району).

У наказі повинні бути визначені:

мета;

термін проведення "Дня цивільного захисту";

склад учасників;

відповідальні організатори,

інші питання, що належать до завдань проведення Дня цивільного захисту

З виданням та доведенням до виконавців вимог наказу про підготовку та

проведення "Дня цивільного захисту" починається безпосереднє планування його заходів.

Для повного охоплення плануванням всіх заходів, які повинні бути відпрацьовані під час проведення «Дня цивільного захисту», необхідно передбачити виконання навчально-методичних та практичних заходів:

тематичні класні години, класно-групові заняття, семінари, бесіди, вікторини, відкриті уроки з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, навчальні екскурсії до аварійно-рятувальних служб, начальних закладів та установ МНС;

огляди-конкурси, радіогазети, стінна преса, демонстрація відеофільмів та презентацій, виставки,

спортивні змагання, естафети, тренування,

навчально-практичний тренінг з евакуації учасників навчально-виховного процесу з приміщень навчального закладу.

Плани підготовки та проведення "Дня цивільного захисту" розробляються особою з питань ЦЗ, відповідальною за проведення «Дня цивільного захисту», з залученням членів оргкомітету, та затверджуються керівником навчального закладу - начальником цивільного захисту.

У планах визначаються підготовчі заходи, заходи, які виконуються при проведенні "Дня цивільного захисту", їх послідовність, час, місце, відповідальні виконавці та термін виконання.

Головна умова успішного проведення "Дня цивільного захисту" - його насиченість практичними заходами в дусі змагань, що викликають жвавий інтерес в учнів і сприяють поглибленню знань і придбанню практичних навиків, передбачення необхідних заходів для безпеки учасників і медичного контролю.

При плануванні заходів "Дня цивільного захисту" учнів навчального закладу доцільно поділяти на три вікові групи:

I група — 2-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів,

II група — 5-9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів,

III група — 10-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів та учні професійно-технічних навчальних закладів.

Прив'язка заходів, що проводяться у "День цивільного захисту" деталізується за віковими групами та термінами виконання та відображається у Плані проведення "Дня цивільного захисту".

3. Проведення "Дня цивільного захисту" в загальноосвітньому навчальному закладі

За добу до проведення "Дня цивільного захисту" на інформаційному

стенді навчального закладу вивішується оголошення про час проведення кожного заходу і відповідальні особи за їх виконання.

Цей день в навчальних закладах повинен бути святом, а насиченість програми його проведення дає можливість учням ще в стінах навчального закладу готувати себе до самостійного життя і правильно діяти в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.

У день проведення “Дня цивільного захисту” перед початком занять за розкладом (перед першим уроком першої зміни) весь постійний склад і учні вишиковуються на лінійку, а керівник навчального закладу оголошує про початок “Дня цивільного захисту”.

Тривалість лінійки, як правило, не повинна перевищувати 30 хвилин.

Якщо лінійку до початку уроків повести неможливо, то про початок “Дня цивільного захисту” оголошується по шкільному радіо.

Під час проведення лінійки посадові особи, учні та запрошені до заходу гості виступають з промовами з нагоди “Дня цивільного захисту”.

По закінченню лінійки працівники та учні розходяться по класах для проведення навчальних занять за розкладом і планом “Дня цивільного захисту”.

На початку першого уроку класні керівники (класоводи) своєчасно доводять до учасників перелік заходів, в яких вони беруть участь, їх зміст та місце і час проведення.

Під час проведення першого уроку для проведення бесід з учнями (15-20 хвилин) до класу можуть бути запрошені представники відділу з питань надзвичайних ситуацій міста (району) та курсів цивільного захисту, управління (відділу) освіти і науки, молоді та спорту, шефів, ветеранів, громадськості, а також за бажанням батьків учнів.

На цей день розкладом уроків бажано передбачити опрацювання підсумкових тем програм з питань основ здоров'я, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту у вигляді відкритих уроків для кожної вікової групи.

Основні форми проведення заходів до Дня ЦЗ у школі

1. Бесіда.

Мета бесіди - роз'яснення положень цивільного захисту, які потребують прищеплення учням практичних навиків. Бесіда з питань цивільного захисту методично будується так, як і з інших предметів. Бажано ширше використовувати приклади і порівняння, які зрозумілі учням і беруться з повсякденного життя. Щоб бесіда була більш зрозумілою .

Необхідно використовувати різні посібники, пам'ятки, плакати з цивільного захисту. Особливе місце серед наочності повинні займати диски з відеофільмами з питань цивільного захисту, відеоролики про

роботу Ізмаїльського відділу ДСНС України у Одеській області, супроводжуючи їх відповідним коментарем. Цей порядок проведення заняття методом бесіди з демонстрацією плакатів, фрагментів з відеофільмів можна вважати типовим.

Можливі інші варіанти бесід, в залежності від рівня знань учнів і навчально-матеріальної бази ЦЗ. Все це викликає інтерес і сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу з питань цивільного захисту.

2. Вікторини.

Вікторина проводиться тематично, тобто, тільки з питань цивільного захисту або комплексно, коли поєднані питання предметів „Основи здоров'я”, „Захисту Вітчизни” та розглядаються їх зв'язки з іншими предметами. Для участі у вікторині від кожного класу виставляється команда. Інші учні класів беруть участь у якості вболівальників. Розпочати вікторину бажано з розминки капітанів чи безпосередньо з постановки питань керівником вікторини (вчитель предмету „Основи здоров'я”, класний керівник) і відповідей її учасників. Керівник вікторини ставить запитання з розрахунку підготовленості і вікових особливостей учнів. При відповідях учні можуть використовувати плакати, наочні посібники, засоби індивідуального захисту, макети, прилади тощо.

Щоб зацікавити учнів, сприяти вихованню їх активної життєвої позиції та підготовки до самостійного життя, питання і відповіді не повинні носити характер іспиту чи заліку.

Для підбиття підсумків вікторини створюється журі з вчителів, медичних працівників, фахівців відділу з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення м.Житомир, відділу ДСНС Житомира, батьків, старших учнів. Журі реєструє отримані бали за відповіді з кожного питання, підбиває підсумки і визначає місце, яке зайняв клас, ланка, команда у вікторині.

Різновидами вікторини можуть бути радіовікторини, брейн-ринги

3. Радіовікторина.

Підготовка до проведення такої вікторини розпочинається заздалегідь. На видному місці вивішується кольорова **програма**, в якій вказано місце і час проведення, коло питань і література для підготовки, а також нагороди переможцям. Кількість груп учасників визначається в залежності від динаміки потужності радіовузла. Групи розміщуються, наприклад, в актовому залі на однаковій відстані від журі. Питання задаються для всіх. Кожне питання обговорюється в команді, письмово складається відповідь і зв'язківець команди подає журі відповідь у конверті. Час на відповідь надається з моменту закінчення оголошення запитання. Правильність відповідей оцінюється в балах.

Бажано, після надання відповідей до журі, оголошувати правильну відповідь по радіо для того, щоб команди мали можливість перевірити правильність своїх відповідей

4. Аукціон (брейн-ринг).

Аукціон (брейн-ринг) відбувається в масштабі класу, паралельних класів. Якщо у радіовікторині бере участь і заохочується команда, то при проведенні аукціону (брейн-рингу) заохочуються окремі учасники, які швидко і правильно відповідали на запитання. Керівник брейну повертає барабан з пронумерованими кульками, виймає кульку, називає номер, зачитує питання, і за оцінкою суддів називає кількість балів за відповідь. Встановлюється час на відповідь.

5. Тренування

Тренування організуються для класу, групи під керівництвом вчителя. Його мета – набуття учнями навичок, умінь у користуванні протигазом, ватно-марлевою пов'язкою, при необхідності вміння надати допомогу як собі, так і іншим. Час тренування не більше 30 хв. Місцем його проведення можуть бути відкриті майданчики, стадіон, клас. При проведенні тренування всі учні повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту. Якщо протигазів не вистачає, можна використати респіратори. Необхідно особливо наголошувати, що надійність захисту органів дихання, шкіри від небезпечних хімічних речовин, залежить від підготовки засобів індивідуального захисту і вмілого користування ними. До демонстрації він може підготувати одного чи двох учнів.

Керівник тренувань повинен зрозуміло довести відповідні нормативи до дітей, розповісти і показати порядок виконання нормативів, після цього продемонструвати їх по елементах.

Тренування повторюється до тих пір, поки учень не досягне нормативного результату, дотримуючись принципу - від простого до складного. Керівнику тренування слід брати до уваги вікові, фізіологічні, психологічні особливості дітей. При визначенні часу їх перебування у засобах захисту - пам'ятати, що багато з них ще не володіють достатньою фізичною витривалістю. Тому, необхідно суворо дотримуватись заходів безпеки та санітарно-гігієнічних правил користування засобами індивідуального захисту. На тренуваннях рекомендується відпрацювати наступні навички та уміння (з урахуванням нормативів):

- визначення розміру маски протигазу;
- одягання протигазу та зняття його;

- виготовлення та одягання ватно-марлевої пов'язки;
- накладання гумового джгута;
- проведення часткової санітарної обробки після подолання ділянки зараження;
- радіоактивного забруднення;
- проведення часткової санітарної обробки після подолання ділянки зараження;
- пристосування звичайного одягу для захисту шкіри;
- дії за сигналом „Увага всім!”.

6. Змагання

Змагання є найактивнішою, масовою формою закріплення знань і удосконалення практичних навичок учнями.

По своєму змісту і об'єму вони поділяються на два види: змагання з однієї вправи або комплексні змагання з послідовним відпрацюванням цілого ряду різноманітних вправ. Вони можуть бути як командні, так і особисті. Висока організація змагань, узгодженість у роботі суддів залежить від правильно розробленої документації, яка передбачається при підготовці і проведенні змагань, їх підготовки і інструктажу

До першої вікової групи в **програму змагань** можуть бути включені такі вправи як: укриття у захисній споруді за сигналом „Увага всім!”; одягання респіратора (протигаза), ватно-марлевої пов'язки; перебування в протигазі з фізичним навантаженням.

Для другої вікової групи в **програму змагань** включаються ті ж вправи, що і для першої групи, крім того:

- одягання протигазу на „ураженого”;
- виготовлення ватно-марлевої пов'язки;
- накладання первинної пов'язки на різні ділянки тіла;
- накладання гумового джгута на стегно (плече);
- накладання закрутки за допомогою хустинки і інших підручних засобів на стегно (плече).

7. Естафета

Проведення естафети спрямовано на: виховання в учнів таких важливих рис характеру, як сміливість, рішучість, наполегливість, спритність, витривалість; сприяння зміцненню фізичного здоров'я; розвиток тактичного мислення, вміння в обмежений час приймати рішення і діяти в складних обставинах.

8.Відкриті уроки

Відкриті уроки проводяться для закріплення знань, умінь і набутих навичок учнів з цивільного захисту у 2-3, 6-7 класів. Метою уроков є пропаганда професії рятувальника. Ці уроки вчать учнів правильно і критично оцінювати свою поведінку в надзвичайних ситуаціях, приймати правильне рішення, вдало надавати першу до допомогу, як собі так і товаришам, виховують мужність, бажання займатися фізкультурою , спортом, зміцнювати своє здоров'я.

Залежно від тематики й обсягів навчання з Основ здоров'я та цивільного захисту з учнями в „День ЦО” проводяться:

1-3 класів:

Вікторини, рольові ігри з Основ здоров'я, змагання до програми яких включаються відодного до декількох завдань, вправ щодо руху з нескладними перешкодами, з розпізнання небезпечних явищ та подій, малюнки та тему небезпечних або нестандартних життєвих ситуацій, театралізовані покази про безпечну поведінку на вулиці та вдома, переглядом відео матеріалів, що висвітлюють питання НС. Відпрацьовуються дії по класах за сигналами оповіщення та повідомленнями штабу цивільної оборони школи. До проведення занять у початкових класах можуть залучатися підготовленні учні старших класів.

6-7 класів:

Вікторини з ЦЗ, відкриті уроки, змагання, естафети по класах, групах, паралельних класів, тести на теми життєвих ситуацій, небезпечні ситуації які можуть виникати в місцях проживання. Надають першу допомогу, вміють користуватися засобами пожежогасіння. Учні шостих – сьомих класів активно беруть участь в оперативному випуску стінних газет, що розповідають про заходи (цивільного захисту) ЦЗ і переможців.

9-11 класи:

Змагання зі здаванням нормативів з (цивільного захисту) ЦЗ, семінари з обговоренням підготовлених рефератів, практичні заняття з вирішення ситуаційних завдань, вікторини з цивільного захисту, проведення брейн -рингу, проведення командних змагань стосовно до умов дистанції „Техногенна смуга перешкод” за програмою Школа безпеки.

Для поглибленого вивчення факторів, що можуть спричинити надзвичайні ситуації, на уроках фізики, хімії, астрономії, географії, біології

тощо у цей день активно використовуються міжпредметні зв'язки, а саме, проводяться:

- на уроках малювання - конкурси малюнків про допомогу при стихійних лихах, аваріях і катастрофах;

- на уроках праці – виготовлення найпростіших засобів захисту дихання (протипилових тканинних масок, ватно-марлевих пов'язок тощо);

- на уроках з гуманітарних предметів обговорюються художні твори та історичні події, у яких висвітлюється тема надзвичайних ситуацій.

Учні старших класів можуть бути залучені до підготовки та проведення занять з основ безпеки життя у початкових класах, суддівства вікторин і естафет у молодших і середніх класах, а також - до проведення заходів з підготовки, озвучення радіогазети "Знай і умій" та ведення інших змістових радіопередач під час перерв.

За рішенням керівника навчального закладу з учнями третьої вікової групи можуть проводити екскурсії до підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, відвідувати захисні споруди та знайомити з організацією цивільного захисту одного з підприємств району (міста).

Крім того, усі учні прослуховують радіосигнал оповіщення цивільного захисту про надзвичайну ситуацію і спільно діють наприкінці уроків щодо його практичного відпрацювання. При цьому виконується умова, що учні молодших класів ці заходи відпрацювали раніше, без поспіху, під керівництвом своїх вчителів і на момент проведення загального тренування з ними підбили підсумки і закінчили заняття.

У «День цивільного захисту» проводяться конкурсні огляди наочної агітації (стінгазети, фотомонтажі, листівки, плакати) з тематики цивільного захисту, наприклад «Захист людини у надзвичайних ситуаціях», «Дії учнів при надзвичайних ситуаціях» та інші теми.

Наочна агітація готується заздалегідь, у підготовчий період, а також під час уроків малювання та уроків праці (конкурсні малюнки, вироби простіших засобів захисту тощо).

В ході «Дня цивільного захисту» з керівним, командно-начальницьким складом, педагогами та учнями в межах їх компетентності можуть проводитися згідно з Планом проведення «Дня цивільного захисту» практичні заходи об'єктового тренування за підтримки територіальних відділів з питань надзвичайних ситуацій:

- перевірка готовності захисних споруд (за їх наявності);

- відпрацювання практичних дій відповідно до Плану дій щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

- відпрацювання дій за ввідними можливих надзвичайних ситуацій;

відпрацювання прийомів користування засобами індивідуального захисту;

проведення протипожежних, світломаскувальних заходів, заходів з герметизації та евакуації;

знезаражування територій, будинків, майна;

проведення евакуаційних заходів.

Проведення навчальної евакуації педагогічних працівників і учнів здійснюється, як правило, наприкінці останнього уроку.

Закінчується «День цивільного захисту» підведенням його підсумків.

На основі особистих спостережень за діями учнів і педагогічного складу, а також доповідей членів оргкомітету голова оргкомітету - начальник штабу цивільного захисту підводить підсумки виконання запланованих заходів і готує звіт про проведення «Дня цивільного захисту» в навчальному закладі.

В підсумковій частині звіту визначаються ступінь досягнення мети, вирішення завдання «Дня цивільного захисту», дається оцінка діям учасників, визначаються переможці проведених заходів.

За результатами звіту складається наказ керівника навчального закладу, у якому висвітлюються загальні результати, виявлені недоліки, переможці та активні учасники нагороджуються призами, грамотами, подяками, сувенірами.

У визначений час керівник навчального закладу проводить розбір «Дня цивільного захисту» на педагогічній раді навчального закладу.

Після загального розбору класні керівники на виховній годині у кожному класі підводять підсумки проведення змагань і конкурсів, здачі нормативів, аналізують роботу учнів у цей день, відзначають тих, які домоглися успіхів при виконанні заходів «Дня цивільного захисту».

За результатами проведення «Дня цивільного захисту» в навчальному закладі можуть бути розроблені практичні заходи з усунення виявлених недоліків з питань цивільного захисту, внесені необхідні зміни в план роботи навчального закладу, навчальні програми підготовки постійного складу навчального закладу до дій у надзвичайних ситуаціях.

План (ОРІЄНТОВНИЙ)
 підготовки “Дня цивільного захисту”
 школи № ____ м. _____

№ п п	Заходи	Термін проведення	Відповідаль ні	Відмітка про виконання
	2	3	4	5
	Переглянути та доповнити у разі необхідності Плани дій при надзвичайних ситуаціях, реагування на надзвичайні ситуації та інші документи з питань цивільного захисту школи	до 18.04	начальник штабу ЦЗ	
	Вивчити з адміністрацією школи, керівниками формувань і служб та працівниками у межах їх компетенції, нормативні, розпорядчі та плануючі документи з питань цивільного захисту	18.04	Директор – начальник цивільного захисту (НЦЗ),	
	Розглянути на службовій нараді стан цивільного захисту школи та завдання щодо підготовки Дня цивільного захисту	19.04	НШ ЦЗ	
	Вирішити питання щодо надання інструктивно-методичної допомоги у підготовці та проведенні “Дня цивільного захисту ” з боку курсів цивільного захисту. Визначити склад запрошених на захід	до 20.04	НЦЗ, навчальною частиною	
	Провести інструктивно-методичні заняття з членами оргкомітету школи та головою підкомісії з підготовки суддівської документації з різних змагань та конкурсів	до ____	НЦЗ, НШ ЦЗ, вчителі фізкультури , предмета «Захист Вітчизни», голова підкомісії	

	Організувати контроль за якістю підготовки занять і тренувань з питань цивільного захисту та БЖД в 1-11 класах		НЦЗ, зав. навчальною частиною	
	Завершити навчання працівників навчального закладу за програмами підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях		НЦЗ, зав. навчальною частиною	
	Підготувати матеріальну базу для проведення військово-спортивної естафети		учителі фізкультури, предмета «Захист Вітчизни» заступник з адміністративно-господарської роботи (АГР)	
	Підготувати до змагань спортивний майданчик		Учитель фізкультури	
0	Організувати заняття і тренування з програм ЦЗ, відпрацювання нормативів		кл. керівники, учителі з предмета «Захист Вітчизни», НШ ЦЗ, заступник директора з АГР	
1	Оновити стенди, куточки цивільного захисту		НШ ЦЗ, класні керівники	
2	Підготувати План проведення «Дня цивільного захисту»		НЦЗ, НШ ЦЗ голова оргкомітету, голова члени оргкомітету	

3	Спланувати виготовлення найпростіших засобів захисту органів дихання, заготовити матеріали для їх виготовлення		Класні керівники	
4	Розробити суддівські документи для проведення конкурсів, естафет тощо		Голова та члени підкомісії	
5	Підготувати та організувати випуск радіогазет при підготовці і проведенні “Дня цивільного захисту”		НШ ЦЗ, класні керівники	
6	Організувати показ відеофільмів з напрямку цивільного захисту		НШ ЦЗ	
7	Випустити стінні газети, присвячені “Дню цивільного захисту”		Класні керівники	
8	Провести підготовку до проведення відкритих уроків з цивільного захисту		Учителі, викладачі	
9	Спланувати і підготувати необхідну тематику для проведення занять в “День цивільного захисту” з різних предметів		Директор, заступники директора з навчально-виховної роботи	
0	Організувати виставку літератури з питань цивільного захисту в шкільній бібліотеці.		Заступник директора з навчально-виховної роботи, завідувач бібліотеки	

Голова оргкомітету,
начальник штабу цивільного захисту школи

підпис, прізвище, ініціали

**План
(ОРІЄНТОВНИЙ)
проведення “Дня цивільного захисту”
школи № ____ м. _____**

Термін	Навчальні питання	Зміст заходу	Дії керівника “Дня цивільного захисту”	Дії помічників	Дії учнів
8.00 8.30	Проведення загальношкільної лінійки.	Учні, постійний склад шикуються на шкільну лінійку.	Відкриває і веде згідно зі сценарієм шкільну лінійку.	Допомагають НЦЗ, готує виступаючих	
8.35 9.40	Зустрічі учнів з ветеранами ЦЗ	Розповіді ветеранів з історії та сучасності ЦЗ	Бере участь, контролює хід зустрічі учнів з ветеранами.	Бере участь, організовує зустрічі школярів із ветеранами.	
9.40 9.55	Розгортання пункту видачі ЗІЗ.	Відпрацювання порядку розгортання пункту видачі ЗІЗ	Віддає наказ на розгортання пункту видачі ЗІЗ.	Контролює хід розгортання пункту видачі ЗІЗ	
9.40 9.55	Радіогазета “Знати й уміти”	Газета розповідає про стан підготовки з питань ЦЗ в закладі.		Організують та контролюють матеріали для радіогазети.	
9.55 10.25	Видача засобів захисту	Видача засобів захисту учням і працівникам	Віддає наказ на видачу засобів захисту працівникам і учням	Контролюють хід видачі ЗІЗ	Отримують ЗІЗ
10.40 11.30	Відкриті уроки з предметів	Відкриті уроки з різних предметів	Контролює хід проведення відкритих уроків у різних	Згідно зі вказівками директора, контролює	

Термін	Навчальні питання	Зміст заходу	Дії керівника “Дня цивільного захисту”	Дії помічників	Дії учнів
		за тематикою, пов’язаною з питаннями ЦЗ.	класах.	хід відкритих уроків.	
11.30 11.55	Виготовлення простіших засобів захисту органів дихання. Вікторини .	Вікторини в молодших класах.	По класах перевіряє хід виготовлення простіших засобів захисту та проведення вікторин	У молодших класах перевіряє хід проведення вікторин.	Молодші класи – виготовлення простіших ЗІЗ, старші класи - заняття за розкладом
11.55 12.25	Огляд стінних газет			Керують роботою комісії з визначення кращої стін. газети.	
12.30 14.00	Дії за ввідною	Дії за ввідною № 1. Аварія на підприємстві з викидом СДОР	Надає команду на оповіщення “Загроза хімічного зараження”	НШ ЦЗ організовує, контролює хід оповіщення .	Здійснюють заходи захисту згідно з планом
12.30 12.45			Підведення підсумків “Дня Цивільного захисту” з першою віковою групою, нагородження переможців	Підводять підсумки “Дня ЦЗ” з першою віковою групою	

Термін	Навчальні питання	Зміст заходу	Дії керівника “Дня цивільного захисту”	Дії помічників	Дії учнів
13.00 13.30	Проведення навчальної евакуації	Дії за ввідною № 2, виконання евакуаційних заходів	Подає ввідну № 2 “Пожежа в навчальному закладі” та наказ на проведення повної евакуації з приміщення	Організовує та контролює хід евакуації	Згідно з планом, евакуюються з приміщення
13.30 14.30	Здача нормативів, проведення конкурсів, змагань	Військово-спортивна естафета, здача нормативів тощо	Контролює хід проведення	Організують та контролюють проведення військово-спортивної естафети, здачу нормативів ЦЗ, конкурсів тощо	участь у змаганнях
14.30 15.00	Підведення підсумків “Дня Цивільного захисту”	Проведення підсумкової лінійки, нагородження переможців	Підводить підсумки проведених заходів, нагороджує переможців, оголошує підсумковий наказ.	Готує проект наказу про підсумки проведення «Дня Цивільного захисту»	

Голова оргкомітету,
начальник штабу цивільного захисту

НАКАЗ

_____ м. _____ № _____

Про підсумки проведення "Дня ЦЗ"

Відповідно до Плану основних заходів з підготовки цивільного захисту школи у 20__ році та наказу від "__" 20_ р. № _____ «Про підготовку та проведення «Дня цивільного захисту» у період з "__" по "__" _____ проведено роботу з підготовки та проведення "Дня цивільного захисту" в школі.

Згідно з планом в ході «Дня цивільного захисту» проведено ряд практичних заходів за планом комплексного об'єктового тренування, навчально-методичних заходів, а також тренувань, змагань, естафет тощо.

До проведення заходів «Дня цивільного захисту» залучались весь постійний склад і учні школи.

Усі передбачені планом заходи в основному виконано.

За планом комплексного об'єктового тренування були відпрацьовані дії за _____ ввідними в умовах надзвичайних ситуацій.

Особовий склад штабу ЦЗ, комісії з НС, інший персонал і учні школи за ввідними діяли в цілому організовано, а основні заходи виконані у встановлений нормативний час.

В кращий бік відмічаються злагоджені дії _____ групи (керівник _____).

Учасники тренування дотримувались правил безпеки, але були деякі порушення, зокрема, недостатньо організовано і вчасно евакуювались _____, _____ класи, учні _____ класів вийшли з приміщення школи без вчителів. Не всі учні мали ватно-марлеві пов'язки.

Школа недостатньо забезпечена засобами індивідуального захисту та речовинами для захисту від сильнодіючих отруйних та інших хімічно небезпечних речовин.

В ході проведення усної вікторини з питань ЦЗ гарну активність і знання показали учні:

2-А класу (класний керівник _____);

3-А класу (класний керівник _____);

Активну участь у конкурсі плакатів та творів прийняли учні __-__ кл. (кл. керівники _____, _____, _____).

Старання та творчий підхід до виконання заходів плану Дня Цивільного захисту виявили викладачі _____, _____, _____, технічний персонал _____ та учні _____ школи.

Достатньо повний та змістовний матеріал для фотогазети зібрано шкільними фотокореспондентами (_____).

Загальні висновки:

Працівники і учні школи усвідомлюють важливість завдань ЦЗ. Підготовка з цивільного захисту в школі на задовільному рівні.

На підставі вищезазначеного

НАКАЗУЮ:

1. Мету "Дня цивільного захисту" вважати досягнутою, а його завдання - виконаними.

2. Комплексне об'єктове тренування оцінити "задовільно"

3. Начальнику штабу ЦЗ до _____ 200__ р. підвести підсумки роботи всіх органів управління, формувань та підготувати проект плану усунення виявлених в ході Дня цивільного захисту недоліків.

4. Класним керівникам до _____ 200__ г. провести розбір дій учнів в ході Дня ЦЗ і комплексного об'єктового тренування.

5. За сумлінне відношення до підготовки та проведення Дня цивільного захисту і комплексного об'єктового тренування нагородити грамотою _____:

6. За досягнуті показники при проведенні усної вікторини та в змаганнях з ЦЗ нагородити грамотами:

- за перше місце - _____ клас;

- за друге місце - _____ клас;

- за третє місце - _____ клас.

7. За кращу стінгазету нагородити грамотою - _____ клас.

8. За особистий внесок в підготовку та проведення „Дня Цивільного захисту” оголосити подяку:

- класному керівникові - _____ класу:

- класному керівникові - _____ класу:

9. За сумлінне виконання заходів під час проведення „Дня Цивільного захисту» оголосити подяку _____ учням:

10. Продовжувати роботу з підготовки колективу до дій у надзвичайних ситуаціях згідно з Планом розвитку і удосконалення цивільного захисту школи на період _____ р.р., відповідальні _____.

11. До _____ ужити заходів щодо покращення матеріально-технічного забезпечення, відповідальні _____.

12. Звернути увагу вчителів _____ на посилення відповідальності за навчання дітей діям в умовах НС.

14. Наказ довести до всього постійного складу та учнів школи у частині, що їх стосується..

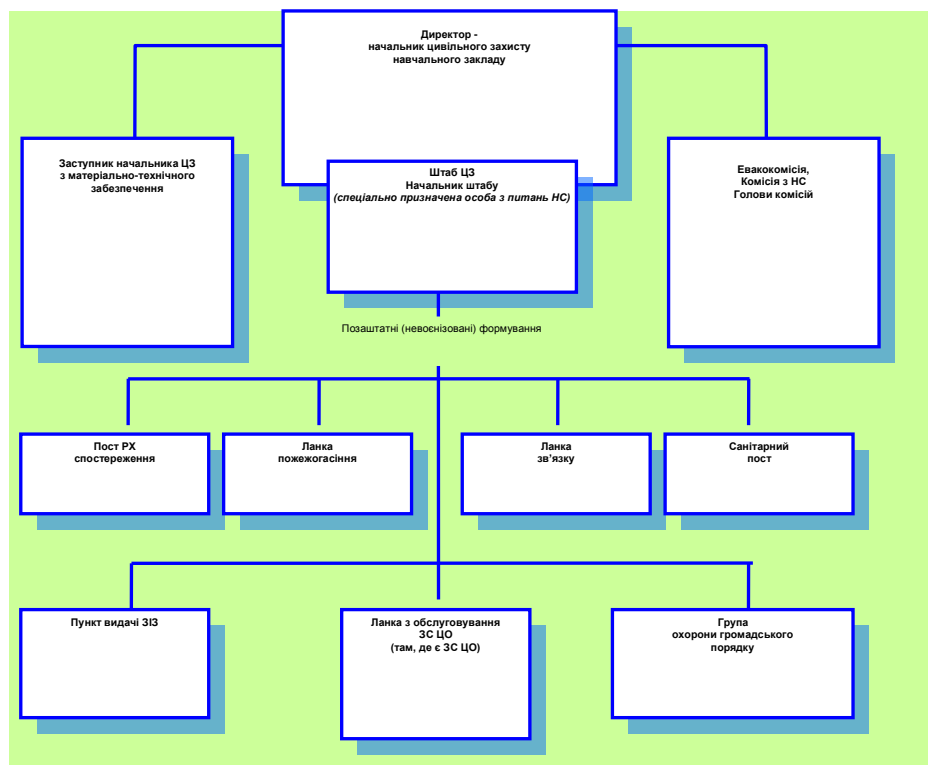
15. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Директор школи,
начальник цивільного захисту

підпис,

прізвище, ініціали

7. Схема організації цивільного захисту навчального закладу

7. Розробка уроків, конкурсів, вікторин, брей-рингів, естафет та змагань з ЦЗ

для учнів 1-4 класів

В молодшій школі 1-2 клас можна проводити диспути.

Для обговорення при проведенні диспутів рекомендуються такі питання:

1. Що таке, на вашу думку, Цивільна оборона. Навіщо вона потрібна?
2. Які завдання вирішує Цивільна оборона?
3. Навіщо потрібна ватно-марлева пов'язка. Від чого вона захищає?
4. Що таке протигаз? Навіщо він потрібен?
5. Що таке пожежа? Від чого вона може виникнути? Що потрібно робити, щоб її уникнути?
6. Як боротися з пожежею? Як поводитися при пожежі?
7. Що таке вогнегасник? Як ним користуватися?
8. Що таке Надзвичайна ситуація? Які Надзвичайні ситуації ви знаєте?
9. Що таке евакуація? Навіщо вона потрібна? Як правильно поводитися під час евакуації?
10. Які сигнали ЦО діють у школі? Що потрібно робити, почувши їх?
11. Люди – основні забруднювачі води, ґрунту та повітря. Що потрібно робити, щоб не забруднювати довкілля?
12. Небезпечні природні явища і як від них захищатися?
13. Які техногенні катастрофи Ви знаєте? Як вони виникають?
14. Як особисто я охороняю довкілля?
15. Як потрібно поводити себе, якщо розлита ртуть?
16. Епідемія грипу. Як моя сім'я захищається від цієї хвороби?
17. Які предмети побутової хімії небезпечні? Як правильно ними користуватися?
18. Як потрібно поводитися в школі для підтримання порядку, дисципліни та чистоти?
19. Що таке правила особистої гігієни? Як ми їх виконуємо?
20. Що Ви знаєте про війну? Що Ви читали про неї? Які фільми дивились? Ваше відношення до війни, терору та насильству?
21. Що Ви знаєте про Чорнобильську катастрофу? Коли вона була? Її наслідки?
22. Як треба поводитися при землетрусі?

Казка „ВОРОГ ЧИ ДРУГ“

Ведучий: Не за горами високими,
Не за морями глибокими,
А біля лісу, на лузі
Зустрілося двоє друзів:
Зайченя-хвалько,
Та Їжачок-трудівничок.

(Ой-ой, та вони про щось сперечаються).

Зайчик: Та встигнеш ти ще і уроки поробити. Пішли краще
покупаємось, по засмагаємо...

Їжачок: А хто ж таблицю множення вчитиме?

Зайчик: Та що її там вчити. 6 на 6 – 36, 7 на 7 – 47.

Їжачок: Завжди ти поспішаєш. От і зараз: 7 на 7 буде 49. Але ж на
завтра треба прочитати й оповідання «Вогонь: наш друг чи ворог?».

Зайчик: Ех ти, Їжачок! Слухай мене – і будеш розумним. По дорозі до
озера розпитаємо про це дорослих звірів і з'ясуємо: ворог чи друг.

Їжачок: Дорослих треба слухати, але ж і домашнє завдання треба
виконувати. Ну, побігли! *(Зустрічають Їжачиху).*

Їжачок: Мамо, а вогонь – наш друг чи ворог?

Мама: *(розмірковуючи).* Друг. Ось зараз я прийду до дому, підсмажу
гриби. Ти прийдеш і тепленькі з'їси.

Зайчик: Побігли, Їжачку. Бачиш, як усе просто! *(Зустрічають
Козлика).*

Їжачок: Козлику, а вогонь – наш друг чи ворог?

Козлик: Звичайно, друг. Узимку я натоплю піч і буду собі в теплі
дивитися телевізор, ще й капусту їсти. Приходьте і ви, малюки, до мене в гості.

Їжачок: Спитаймо ще у Білочки, їй з дерева все видно.

Ведучий: Поки наші друзі шукають Білочку, подумаємо разом, яка
користь від вогню. Вогонь – надійний помічник і друг людей. Це він рухає
тепловози, теплоходи, живить велетенські домни, допомагає людині освоїти
космос. Але коли вогонь у невмілих руках, він може стати і грізним ворогом.

Зайчик: Ой, горить будиночок Білочки. Їжачок допомагає білченятам,
а мені наказав викликати пожежних по телефону. А-а-а я ще не прочитав на
завтра оповідання і не знаю, який номер потрібно набрати.

Ведучий: Допоможемо Зайченяткові. Який номер треба набирати?

Діти: «101».

Зайчєня: Дякую! (*Набирає номер телефону, швидко і схвильовано кричить у трубку*). Алло, пожежники-Бобри. Негайно приїздіть сюди! Пожежа! Горимо! (*Слухає відповідь*). Як куди? Сюди! Ви що, не бачите? Горить! (*Вішає трубку. Біжить*).

Ведучий: (*до дітей*). А чи правильно зробило Зайчєня?

Діти: Ні, Зайчик не назвав адреси.

Ведучий: Правильно, діти. (*Набирає «101»*). Алло, говорить ведучий. Пожежа у лісі. Вулиця Соснова, номер вісім. Горить будиночок Білочки біля озера (*вибігають Бобри у пожежних касках з відрами, співають*).

– Ми пожежні,
Не шкодуємо води –
Гасимо пожежі!
Всі повинні пам'ятати,
Що з вогнем не можна грати!
Будьте обережні!

(*Ідуть за куліси*).

Ведучий: А що треба робити, коли поблизу немає телефону? (*Діти відповідають*).

Ведучий: Правильно, в сільській місцевості першому, хто побачив пожежу, треба повідомити про це та побігти до дзвона.

Пожежні: Молодці, друзі! Ви врятували життя білчєням. Мамаи їхньої не було вдома, а вони почали гратися сірниками і не помітили, як загорівся будиночок. Злякалися. Забилися у куток. Так могли і загинути.

Зайчєня: А Бобри – молодці! Дуже швидко загасили вогонь.

Бобри: До речі діти, а чи все, що горить, можна гасити водою?

(*Не можна гасити водою електричні нагрівачі, електричні прилади, якщо вони ввімкнуті в розетку, а також бензин*).

Зайчик: І малятам, і звірятам,
Дуже добре треба знати:
Сірники не для забави,
З ними страшно...

Діти: Грати!

Зайчик: Вивчіть правила пожежні –
Будьте завжди обережні,
Знає хай дитина кожна, жартувать з вогнем...

Діти: (*Всі разом*). НЕ МОЖНА!

Конкурс 1. Дорога кожна секунда.

Вулицями міста одна за одною шугають червоні машини. Кілька секунд

– і їх уже не видно, тільки чути в повітрі звуки сирени. Пожежа! Щоб врятувати життя людей, треба поспішати. Ось чому водії пожежних машин докладають усіх зусиль, щоб швидше приїхати на місце пожежі.

(У конкурсі беруть участь два «водії», яким треба якомога швидше провести свої «пожежні машини» до місця пожежі).

На відстані 5 – 6 см від них стоять машини зі шнурами. За сигналом гравці повинні змотати шнур на паличку або олівець і швидко наблизити до себе пожежну машину.

Виграє той, хто швидше це зробить.

Конкурс 2. Врятувати вірних друзів (беруть участь два учні)

На намальованому квадраті (1,5 x 1,5) розставляють іграшки (не менше 10). Одному з учасників зав'язують очі, пояснюючи, що в кімнаті, де знаходяться вірні друзі-іграшки, виникла пожежа, очі застилає дим, погано видно, а сигналом учасник прагне схопити найбільше іграшок, щоб винести їх з «палаючої квартири».

Виграє той, хто найбільше «врятує» іграшок.

Ведучий: А тепер скажіть мені:
«Можна гратись сірниками?»

Діти: Ні!

Ведучий: Телевізор ви включили –
Мультики там і пісні.
Йдете гратись, все лишили...
Так і треба, діти?

Діти: Ні!

Ведучий: Із квартири запах газу,
Що робити треба зразу?
Світло там ввімкнуть мені?
Сірником чиркнути?

Діти: Ні!

Ведучий: От схотілось чоловіку,
Під сосною навесні,
Вогнище зробить велике,
Там палити можна?

Діти: Ні!

Ведучий: Бо під деревом не можна!
Щоб його не запалить,
Б'ється пташечка тривожно,

Їй на дереві цім жить.
В неї діточки безкрилі
Задихнуться і згорять,
Пам'ятайте, діти милі,
Добре правила слід знать!
Як прийшла біда – умить,
Не ховайтесь, а дзвоніть!
Кожна донечка і син –
Знайте номер «101».
А як хочете ви в лісі
Теплий вогник мати,
Треба вибрать гарне місце,
Й зразу обкопати.
Коли вже йдете до дому,
Треба загасити
Чи піском, якщо знайдете,
Чи усе залити.

для учнів 1-2 класу

Гра-вистава “Колобок повертається”

Слово вчителя: А зараз давайте пограємося. Уявіть собі, що Колобок живий та здоровий повернувся до нас у місто. Як ви гадаєте, чи може Колобок у місті зустрітися з незнайомцями? Мабуть, може. Тільки то будуть не Ведмідь, Вовк та Лисичка, а хитруваті незнайомці, схожі на них.

Правила гри: Спочатку обирають акторів – героїв казкової гри: Колобка, Вовка, Ведмедя, Лисичку. Діти одягають відповідні маски та деталі одягу дорослих людей: картуз, окуляри, хустку, годинник тощо. Вовк бере цукерку, Ведмідь – іграшковий автомобіль, Лисичка – ляльку. Всі казкові незнайомці повинні спробувати ошукати Колобка і підманути його подарунками, а діти повинні Колобкові допомогти, коли незнайомці будуть йому щось пропонувати. Діти повинні підказувати: голосно кричати “ТАК” або “НІ”, тупотіти ніжками.

Зображувальне мистецтво

Запропонувати дітям зробити Колобка. Перш за все розглянути можливі варіанти матеріалу: борошно, сніг, пластилін тощо. Потім розфарбувати м'яча і покласти його напроти сонечка “прохолонути”.

Хід гри:

Вчитель: Ось біжить та й біжить собі Колобок, коли це назустріч йому незнайомиць у картузі та в масці Вовка.

Вовк: Колобок, Колобок, а поглянь, що у мене є - цукерка! Пішли зі мною до річки, пограємось. Домовилися?

Колобок: Друзі, що мені робити? Йти чи ні!?

Діти: Ні! Ні! (діти голосно кричать і тупотять ніжками).

Колобок: Ні, Вовчику, ніколи мені, а пісеньку я тобі все ж заспіваю:

Я не з борошна печений,
Та один раз вже навчений,
Я від друзів утік,
Той від тебе втечу!

Вчитель: Тай побіг собі, покотився. Аж іде другий незнайомиць у масці Ведмедя та в окулярах.

Ведмідь: Колобок, Колобок, а дивись, що у мене є – автомобіль! Сідай, малий, поїдемо, покатаємось. Домовились?

Колобок: Друзі, що мені робити? Їхати чи ні!?

Діти: Ні! Ні! (діти голосно кричать і тупотять ніжками).

Колобок: Ні, не поїду я з тобою, Ведмедю, а ось пісеньку заспіваю:

Я не з борошна печений,
Та один раз вже навчений,
Я від друзів утік,
Той від тебе втечу!

Вчитель: Тай покотився Колобок далі. І зустрічає тіточку в хустинці та у масці Лисички.

Лисичка: Колобок, Колобок, а дивись, що у мене є – лялька! Мене твоя матуся просила віддати її тобі, а потім погуляти з тобою, куди-небудь піти. Пішли разом у кіно. Домовилися?

Колобок: Друзі, що мені робити? Вірити чи ні!?

Діти: Ні! Ні! (діти голосно кричать і тупотять ніжками).

Колобок: Не вірю я тобі, Лисичко, а пісеньку все ж заспіваю:

Я не з борошна печений,
Та один раз вже навчений,
Я від друзів утік,
Я від Вовка утік,
Від Ведмедя утік,
Той від тебе втечу!

Вчитель: А Лисичка така хитра-прехитра. “Яка гарна пісенька, - каже, - тільки навіщо тобі, Колобок, одному тікати? Давай разом утечемо. І від тата, і від мами, і від друзів...”,

Колобок: Друзі, що мені робити? Тікати чи ні!?

Діти: Ні! Ні! (діти голосно кричать і тупотять ніжками).

Колобок: А коли не треба тікати, то що ж мені треба робити?

Слово вчителя : Що треба робити Колобкові? Мабуть, повертатися до рідного двору, до друзів та більше ніколи і нікуди не тікати. Все скінчилися добре. Колобок живий-здоровий. Дякуючи, діти, тому, що ви допомогли йому зрозуміти просте правило: якщо до вас на вулиці чіпляється незнайома доросла людина – скоріше біжіть додому або кличте на допомогу.

Зображувальне мистецтво

Малювання у робочому зошиті за темою гри.

сценарій уроку для учнів 2- 3 класів

Тема. “Подорож у місто небезпек”

Мета: пригадати з дитми правила безпечної поведінки на вулицях міста, у транспорті, під час зустрічі із незнайомими людьми; привернути увагу до небезпечних ситуацій, що можуть виникнути; нагадати про необхідність дбайливого ставлення до свого здоров'я і життя.

Розвивати увагу, спостережливість.

Хід уроку

Сьогодні діти ми помандруємо з вами у місто, але воно незвичайне, а казкове. Під час нашої мандрівки ми маємо знайти і виправити усі негаразди, що трапились з казковими героями. А ось і наш автобус. А для того, щоб сісти на місце, ми водієві маємо показати квиток. А замість квитка буде правило, як себе потрібно вести в транспорті.

1 дит.: Заходити потрібно не штовхаючись.

2 дит.: Поки з автобуса не вийшли пасажери, заходити не слід.

3 дит.: Зайшовши, сідаєш на вільне місце, але якщо є старші тебе люди, чи люди похилого віку встань і запропонуй своє місце.

4 дит.: Не висовуйся з вікна і не кидай звідти нічого.

5 дит.: Не заходь у переповнений транспорт з громіздними речами.

6 дит.: Не вчиняй у транспорті сварки, умій володіти собою у будь-якій ситуації.

7 дит.: Не притуляйся до вхідних дверей, це небезпечно.

Водій: Ну що ж бачу правила ви знаєте і я залюбки вас повезу.

Діти сідають на стільчики. (Під час уявного руху автобуса діти співають пісеньку “Ми їдемо” ...)

Водій: Обережно двері відчиняються, провулок Лісовий.

(біля хатинки стоїть мама коза).

Вчитель:

Як ви гадаєте героїня якої казки нас зустрічає?

Чого вона сумна і плаче?

Хто забрав її козенят?

Чому трапилась біда?

Як можна заподіяти лиху?

Щоб ви вчинили на місці козенят?

У яку службу маємо звернутися, щоб допомогти матусі - козі?

Вчитель пропонує учневі подзвони Андрійку по необхідному номеру і виклици на допомогу. (Дитина дзвонить на 102 і повідомляє про біду).

Правило І: Хоч ви зовсім ще малята,

Але пам`ятайте

Люди ви, не козенята,

Правила вивчайте!

Якщо ви самі удома,

То запам`ятайте:

Ви людину незнайому

В дім свій не пускайте.

Вчитель: А нам час далі у дорогу.

(Діти сідають на стільчики, замість дорослого – водія сідає дитина, імітуючи його рухи).

Водій: Обережно, двері відчиняються, вулиця Квіткова. (Стоїть квітка – будиночок Дюймовочка, а ляльки не має).

Вчитель: Бачу тут також без нашої допомоги не обійтись.

Як звали маленьку дівчинку, будинком якій служила квітка?

Хто викрав Дюймовочку?

Через яку необачність трапилось лихо?

По якому номеру маємо подзвонити, щоб повідомити про те, що трапилось (102)

Подзвони будь - ласка Оленко, розкажи що трапилось і виклич на допомогу.

Правило 2. Двері й Вікна зачиняйте,

Кожен раз, постійно!

Правило запам`ятайте,

І живіть спокійно.

А нам час їхати далі.

(Діти сідають в уявний автобус)

Вчитель. Щоб дорога довгою не була, відгадайте загадки:

Кожен знає перехожий

Перехід на ... схожий

(Зебра)

Має хто три різних ока

Та ще й дивиться з висока?

Ними він весь час моргає

Що за звір хто відгадає?

(Світлофор)

Водій: Обережно двері відчиняються. Площа світлофора. (на стільчику сидить зайчик біля нього багато іграшкових машинок).

Вчитель: Стрибав через вулицю

Неуважний зайчик.

Неуважний зайчик

Потрапив під трамвайчик

Тепер сидить мале зайчатко

Зламав собі він двоє лапок.

Вчитель. Чому зайчик не уважний?

Як ви гадаєте з яких причин трапилась дорожня пригода?

Чи трапилось би лихо якби зайчик переходив на зелене світло?

Якби переходив, де дорожній перехід ?

Кого потрібно викликати, щоб допомогти зайцю? (Лікаря)

Який номер маємо набрати? (103)

Виклич будь -ласка Насте швидку допомогу.

Правило 3. Щоб здоровим завжди бути,

Треба добре те збагнути,

Що дорога, безперечно,

Дуже й дуже небезпечна!

Так як правило ти знаєш,

І щодня їх пам`ятаєш,

То звичайно, що тоді

Де узятися біді ?

Ну що ж, ми й тут допомогли.

Час вирушати й далі.

(Діти сідають на місця, проводиться гра "Школа екстрималь-Петрика П`яточкина")

1. Грався Петрик сірниками

Вдома не було ні тата, ані мами
Запалала ковдра вмить
Куди треба подзвонить. (101)

2. Якось наш Петрусь зустрів пірата,
Той почав у нього гроші вимагати.
Щоб не трапилось біди, який номер набери? (102)

3. Ой чому Петрусь наш плаче
Він собі порізав пальчик
Щоб не трапилось біди,
Який номер набери? (103)

4. Якось Петрик в кухні був
Запах газу там відчув
Щоб не трапилось біди
Який номер набери? (104)

Водій: кінцева зупинка вулиця Садова.

(На столі настільний театр “Червона Шапочка”, будинок, ліжко, бабуся, ліс, червона Шапочка, іграшкова газова плита, на ній чайник).

А чий це будинок, давайте постукаємо.

Баба: “Смикніть за мотузок, двері відчиняться”.

Вчитель: А де ж твоя онучка бабусю?

Баба: Пішла до магазину купити бубликів, до чаю, бо чайник вже на плиті.

Вчитель: Діти правильно зробила Червона Шапочка?

Чому? Як би ви вчинили? Чи залишили б ви чайник без нагляду? Що могло трапитися не підійшли б ми? Яку службу викликають під час пожежі? Її номер?

Правило 4.3най: пожежа –

То не жарти

Пам`ятати всім це варто знати!

Вчитель: Ми сьогодні зробили багато добрих справ,

І нам слід повертатися до школи,

для учнів 2-3 класу

Вікторина „Щоб у радості зростати, лиха слід не допускати“

Для участі у вікторині від кожного класу виставляються команда в складі 7 – 8 учасників. Вибирається капітан команди, створюється журі з вчителів,

медичного працівника, старших учнів, батьків. Розпочинати вікторину слід з розминки капітанів.

Надавати питання можна по різному: усно, зачитати його, показати плакат, кадр з відеофільму. При відповідях можна використовувати плакати та інші наочні посібники. Кількість питань залежить від кількості учасників. Журі реєструє отримані бали за відповіді, підводить підсумки, визначає місце, яке зайняла команда у вікторині. При визначенні питань, необхідно виходити з можливості матеріального забезпечення і ступеня підготовленості учнів.

Кожен учень відповідає на поставлене запитання. Якщо відповідь не повна доповнює інший учень з команди.

Бали підраховуються за правильну і чітку відповідь всієї команди (5 б.)

1. Що потрібно зробити учневі, виходячи з дому?

- вимкнути електричні прилади
- зачинити вікна
- перевірити, чи закриті крани газу, води
- зачинити двері на замок

2. Що є небезпечним у вашому домі?

- газова плита. Електроприлади, відкриті крани, вікна та інше
- пляшки, банки з бензином, спиртом, ацетоном, кислотою, фарбами

3. Як викликати оперативні служби?

- за телефонами 101, 102, 103, 104
- звернутись за допомогою сусідів

4. Які рослини не можна вживати в їжу?

- усі невідомі, брудні ягоди. Овочі. Фрукти
- ті, які пропонують невідомі люди

5. Які явища природи загрозливі для людини?

- блискавка
- землетрус
- зсув
- повінь, ожеледиця
- холодний вітер
- сильний сніг,
- крихкий та тонкий лід,
- невідоме водоймище, болото

6. Де небезпечно стояти під час грози?

- під деревом
- на відкритому полі чи майдані
- під лінією електромереж
- у воді, річці чи озері
- на горищі, дахові, на дереві
- біля вікон і дверей. Які відкриті

7. Які ушкодження може отримати учень, нехтуючи правилами безпеки?

- переломи, вивихи кінцівок
- опіки
- отруєння
- втрати зору, слуху, мови
- різні рани

8. Що потрібно робити, щоб не отримати ушкодження?

- не чіпати невідомі предмети та чужі речі
- звертатись за порадою до старших за віком людей
- дотримуватись правил поведінки

9. Які ви знаєте стихійні лиха?

- пожежі
- повені
- землетруси
- зсуви
- обвали
- снігові замети

10. Що потрібно зробити, коли чуєте завивання сирен?

Увімкнути радіо або телевізор і прослухати повідомлення

11. Які засоби індивідуального захисту ви знаєте?

- респіратор
- протигаз
- ватно – марлеві пов'язки

12. Що може слугувати найпростішим укриттям?

- підвальні приміщення
- щілини.

сценарії уроків для учнів 2 -3 класів

Тема. Небезпечні ситуації, що можуть виникнути при спілкуванні з незнайомою людиною на вулиці

Читання

Української народної казки “Колобок”.

Бесіда, обговорення казки

Слово вчителя: Отака собі історія. Шкода колобка.

1. А як ви гадаєте, чому так трапилось?

Відповіді учнів. (Тому, що він утік із дому. Тому, що не попередив діда та бабу куди пішов гуляти. Тому, що вважав себе розумнішим за всіх). Та коли Колобка з'їли, виходить він не найрозумніший.

2. Хто виявився хитрішим за нього?

Відповідь. (Лисиця).

3. А чому ви вважаєте, що саме лисиця – найхитріша? Відповіді учнів. (Тому, що вона чіпляється не до великих, - Вовка та Ведмеда, - а до маленького Колобка).

4. А чому вона так чинить?

Відповідь учнів. (Великі сильніші за маленьких. Великі більше знають. Великих важче обдурити).

5. А якби на місці маленького Колобка був би його батько – дорослий Колобок, - то що зробив би він?

Відповіді учнів. (Спитав би , хто вона така. Не звернув би на неї уваги.

б. Якщо вона йому незнайома, не захотів би з нею розмовляти). Так хто ж такий незнайомиць?

Відповіді учнів. (Людина, яка не буває у нас удома. Людина, якої ми не знаємо).

Слово вчителя. Вірно, людина, якої ми не знаємо – незнайомиць. І якщо на зупинці до вас підійшла і почала чіплятися така людина – мерщій біжіть додому. А коли незнайома людина взяла вас за руку або зробила боляче, гучно кричіть: “Рятуйте, бандити!”

сценарій уроку для 2 – 3 класів

Тема. “Квітка вогню”

Мета: Закріпити з дітьми причини виникнення пожежі; закріпити правила пожежної безпеки. Навчати дітей у набиранні телефонів екстреної служби. Закріпити з дітьми прислів'я, загадки про вогонь. Вчити дітей розв'язувати логічні завдання. Закріпити з дітьми номери телефонів:

101 – пожежна;

102 – міліція;

103 – швидка допомога;

104 – газова служба.

Розвивати у дітей пам'ять, логічне мислення, вміння орієнтуватись в даній ситуації. Виховувати потребу повсякденного дотримання правил пожежної безпеки.

Матеріал: іграшковий телефон, прислів'я, загадки, цифри з математичного набору.

Хід

I. Вступна частина.

Організація дітей.

Діти сіли всі рівненько. Зараз у нас буде цікаве заняття.

Зацікавлення (сюрпризний момент)

Діти, послухайте, хто до нас стукає. (Заходь білочка).

Повідомлення теми.

Білочка: Добрий день, діти! Я прийшла до вас, щоб ви мені допомогли, бо у лісі сталася біда – пожежа.

II. Основна частина.

Вчитель: А чому пожежа, від чого вона сталася?

Білочка (розповідь білочки): У мене є братик маленький. І ось одного разу він побачив залишене туристами у лісі не загашене багаття, де жевріла палка. Братику так сподобалась ця жевріюча палка, що він подумав, що то “Квітка вогню” і захотів її принести додому. Він взяв ту жевріючу палку і приніс до

себе в дупло. Але палка була гаряча, він не втримав палку і вона впала в дупло. І ось все загорілося в будиночку нашому. Він надихався диму і лежить тепер непритомний і не може встати. Допоможіть йому!

Бесіда по змісту.

- Діти, що сталося з братиком білочки?
- Чому в нього захворіли лапки?
- Чого він не повинен був зробити?
- Що він приніс в дупло?
- Можна брати палаючу гілку і нести в дупло додому?

3. Розігрування ситуації.

Вчитель. Діти у нас склалася дуже не добра ситуація. Білочки братик захворів – він попик собі лапки, в дуплі повно диму і все горить. А тепер скажіть, що нам потрібно зробити?.

Відповіді учнів.

- Спочатку винести братика з дупла на свіже повітря.
- Викликати по телефону пожежну машину, щоб погасити пожежу в дуплі.
- А який номер ми будемо набирати, щоб викликати пожежну машину?
- Хто хоче набрати номер пожежної машини? (викликати 2-х дітей).
- А ще що треба зробити, щоб допомогти братику Білочки? (викликати швидку допомогу).
- А який номер ми будемо набирати? (103).
- Хто хоче викликати? (викликати 2-х дітей).

Входить пожежник, який приїхав на пожежній машині і гасить пожежу в дуплі. Приїжджає швидка допомога і виходить лікар. Бинтом обмотує лапку братику білочки.

4. Гра “Оце я, оце ми, оце друзі всі мої”.

Вчитель: А тепер ми пограємо з вами гру, в якій перевіримо чи ви не порушуєте правил пожежної безпеки.

Увага! Я називаю два рядки, а ви доповнюєте словами: “Оце я, о це ми, оце друзі всі мої”

Хто без дозволу із вас не вимикає в плитці газ?

Зараз гості всі почують хто з електрикою пустує?

Якщо в полі хліб палає, хто пожежних викликає?

Новий рік! Зійшлись малята, щоб ялинку прикрашати. Хтось на гілку ставить свічку і вона почала палати. Хто це робить з вас малята?

Хто почув що пахне дим, викликає 101.

Вчитель: Молодці, добре знаєте правила. Отже запам`ятайте всі і ти Білочко з своїм братиком.

Вогонь - це не іграшка!

Пожежа – це велике нещастя!

Не пустуйте з вогнем!

5. Закріплення правил.

Вчитель: Давайте ще раз пригадаємо правила, що не можна робити щоб не сталася пожежа? Хто скаже?(Відповіді дітей)

Не брати сірників.

Не залишати без догляду електроприлади.

Не кидати іграшки і одяг біля запалених печей.

Гасити вогнище в лісі.

Не гратися з запальничками, петардами, хлопавками, бенгальськими вогниками.

Не вмикати телевізор.

Виходячи з дому – вимикати всі прилади і освітлення.

Вчитель: Запам`ятала білочка і твій братик.

Але діти знають не тільки правила, ай загадки, прислів`я про вогонь.

6. Фізкультхвилинка.

Але зараз Білочко, ми заспіваємо пісню “Бім-Бом”. Діти співають пісню і роблять вправи.

Бім-бом, дзелень бом – нахилились в сторону;

Загорівся кицькин дім – змах рук вниз-вверх;

Біжить курочка з відром – біг на місці;

Щоб гасити кицькин дім – дують і махають руками вниз-вверх.

7. Розповідь загадок і прислів`я.

Прислів`я:

- 1.Сірник невеличкий, а вогонь – велетень,
- 2.Не май звички сірники носити в кишені.
- 3.Сірник маленький, а біда велика.
- 4.З вогнем погані жарти – жартувати з ними не варто.
- 5.Сірники не чіпай, в сірниках вогонь.

Загадка: 1.

Темний тепленький будинок,

Мешкає там сто іскринок.

Можна неприємність мати.

Лиш єдина пройде мить

І навколо все згорить...

Як ім`я у тих іскринок,

Що сховав темний будинок. (Сірники)

Загадка: 2. Смілива людина, що бореться з вогнем? (Пожежник).

Загадка: 3.

Лишає він страшні сліди, усе він пожирає,

А як даси йому води, відразу помирає. (Вогонь)

Загадка: 4. Дерев`яна паличка темну голівку має, темряву розганяє. (Сірник).

8. Закріплення.

Вчитель: Отже, Білочко та братику, ви зрозуміли, що з вогнем небезпечно гратися.

- Так у разі небезпеки: виникнення пожежі потрібно негайно залишити місце пожежі і повідомити про це дорослим, або зателефонувати за номером 101;
- Як прийшла біда у дім, не ховайтесь, а дзвоніть. Кожна донечка і син, знайте номер 101.

9. Завдання на логічне мислення.

Вчитель: Послухайте випадок і дайте оцінку дітям.

“Наталочка схвильовано кричить у трубку телефону: - Алло, пожежна охорона! Негайно приїздіть сюди. У нас пожежа!”

Вовчик набирає номер “101”. “Алло, виникла пожежа. Вулиця Драйзера, 3 квартира 8. Повідомив Лях Володя”.

Чи приїде пожежна охорона до Наталочки?

Чому ні?

Хто в цьому випадку діяв правильно.

Молодці.

10. Практичні дії дітей. (Елементи математики).

А зараз щоб Білочка з братиком запам`ятали, ми з вами підемо до столів і сядемо. З цифр складемо відповідні номери, а Білочка запам`ятає:

викладіть, будь-ласка, номер пожежної машини (101);

номер швидкої допомоги (103);

номер газової служби (104);

номер міліції (102).

III. Заключна частина.

Оцінка відповідей дітей.

Молодці, ви всі добре попрацювали, гарно відповідали.

2. Підсумок заняття.

Вчитель: А тепер Білочка з братиком піде в ліс і розкаже всім звірятам, що треба робити, щоб не сталося пожежі і запам'ятали необхідні номери.

для учнів 3 класу

Клуб веселих та кмітливих (КВК) „ІСКРУ ГАСИ ДО ПОЖЕЖІ“

Мета. Узагальнити та закріпити знання учнів з правил пожежної безпеки, навчити попереджати екстремальні ситуації.

КВК можна проводити як одним класом, так і серед паралельних класів. Для одного КВК тривалістю півтори години достатньо 5-6 конкурсів.

1 конкурс «Привітання команд»

Конкурс розпочинається з представлення команд-учасниць. Капітани роблять це у довільній формі. Повідомляють назви команд, їх девіз.

Наприклад, команда «Іскринка»: «При пожежі не дрімай – «101» ти набирай».

Команда «Вогник»: «Знаємо ми безперечно – з вогнем жарти небезпечні».

2 конкурс «Розминка»

Частина I

Кожній команді пропонують п'ять загадок. За кожну правильну відповідь присуджують 5 балів.

1. Ви не грайтеся зі мною,
Бо загрожую бідую.
І, хоч я такий малий,
Розпалю вогонь страшний.
(сірник)
2. При пожежі не дрімай,
Нас скоріше викликай.
(пожежники)
3. Якщо хтось з вогнем шуткує,
Там вона і залютує.
(пожежа)
4. Хто мене не бережеться –
Дуже скоро обпечеться.
(полум'я)
5. З язиком, але не лається,
Без зубів, але кусається.

Лютує та злиться,
А води боїться.

(вогонь)

6. На ньому їжу ми готуємо,
Його не бачимо – запах чуємо.
Небезпечний він для нас,
А звемо його ми ...

(газ)

7. Сплять в маленькій коробчині
Багатьох пожеж причини.

(коробка сірників)

8. У червоному жупані
Я в кутку стою, чекаю.
Але я пожеж, діти,
Допоможу загасити.

(вогнегасник)

9. Як поспішає, то кричить,
Моргає синім оком.
А як прибуде – все умить
Стихає ненароком.

(пожежна машина)

10. Все життя їм, а з голоду вмираю.

(вогонь)

Частина II

Учасникам команд пропонують швидко та чітко відповісти на запитання:

1. Від чого можуть загинути люди в разі пожежі?

(Внаслідок отруєння токсичними продуктами горіння; внаслідок впливу високої температури у людей можуть буди опіки поверхні тіла, органів дихання та зору; ускладнення евакуації через задимлення; внаслідок травмування будівельними матеріалами).

2. Що таке евакуація?

(Екстрений вихід із небезпечної зони в разі виникнення НС, пожежі. Необхідно користуватися планами евакуації з приміщень, зберігати спокій, уникати паніки).

3. На які запитання ви повинні відповісти, викликаючи пожежну службу?

(Що горить, назвати точну адресу: вулицю, номер будинку, корпусу, під'їзду, його код, номер квартири, своє прізвище, номер телефону).

4. Як правильно поводитися в разі пожежі?

(Негайно повідомити про це по телефону пожежну охорону. Вжити, по можливості, заходів для гасіння (локалізації) пожежі. Викликати (в разі необхідності) інші аварійно-рятувальні служби (медичну, газорятувальну тощо). Після виклику пожежної охорони слід попередити про це всіх, хто перебуває поряд, після чого евакуюватися самому та допомогти в евакуації іншим, особливо особам похилого віку та маленьким дітям, запобігаючи виникненню паніки.

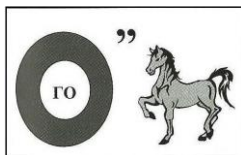
Користуватися ліфтом у разі пожежі категорично заборонено! Якщо ви опинилися у приміщенні, яке відрізане вогнем від шляхів евакуації, треба вжити заходів для зменшення доступу диму і продуктів горіння у приміщення: негайно позатикайте всі щілини вологими ганчірками, рушниками, шторами тощо.

У приміщенні, що заповнене димом, необхідно пересуватися повзком, прикриваючи органи дихання вологою ганчіркою; коли ви опинилися біля вікна, трохи відчинить його і дихайте через щілину. Чекайте на допомогу. Коли допомога (пожежні підрозділи) прибула, зверніть на себе увагу.

Журі оцінює правильність, чіткість відповідей. Найвищі бали присуджуються лише в тому разі, якщо відповіді повністю розкривають тему. Максимальна оцінка 10 балів.

3 конкурс «Домашнє завдання»

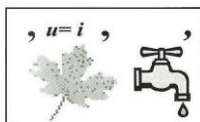
Кожній команді видаються три ребуси, що заздалегідь виготовлені командами для своїх суперників. За розгаданий ребус присуджується 5 балів.

/вогонь/

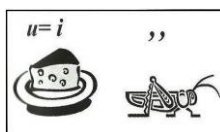
/загорання

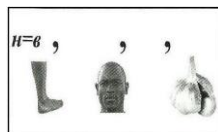
/іскра/

/чадний газ/

/сірник/

/вогнегасник/

4 конкурс «Конкурс капітанів» (запитання щодо перевірки рівня знань із основ безпеки чи розв'язування тестових завдань).

5 конкурс «Чи знаєш ти знаки пожежної безпеки?»

Кожній команді пропонуються зображення знаків пожежної безпеки для визначення їх групи (забороняючи, попереджувальні, вказівні) та призначення. Команда, що виграла конкурс, отримує 5 балів.

Забороняючі знаки:

Забороняється гасити водою

Встановлюється біля входів у приміщення та місцях, призначених для зберігання і роботи з матеріалами, гасіння яких водою у випадках їх займання заборонено.

Забороняється паління

в

Встановлюється там, де й знак «Забороняється користуватися відкритим вогнем», а також в інших місцях, яких забороняється палити.

Забороняється користуватися відкритим вогнем

Встановлюється на зовнішньому боці приміщень із легкозаймистими та вибухонебезпечними речовинами, на обладнанні, що представляє небезпеку вибуху або займання; в інших місцях, де забороняється користуватися відкритим вогнем.

Забороняється користуватися електронагрівальними приладами

Встановлюється біля входів у зони (приміщення), де за вимогами пожежної безпеки користуватися електронагрівальними приладами заборонено.

Попереджувальні знаки:

Обережно! Легкозаймисті речовини

Встановлюється у місцях зберігання та біля входу на ділянки робіт з легкозаймистими речовинами.

Обережно! небезпека вибуху

Встановлюється на дверях та всередині складів, де зберігаються вибухонебезпечні речовини, а також у місцях роботи з ними.

Вказівні знаки:

Вогнегасник

Встановлюється у приміщеннях для вказівки місця знаходження вогнегасника.

Виходити тут!

Встановлюється на дверях евакуаційних виходів, на шляхах евакуації з додатковою табличкою – вказівною стрілкою. Напрямок стрілки на табличці повинен збігатися з напрямком евакуації та напрямком руху людей.

Підсумкова частина

Журі підбиває підсумки КВК та нагороджує переможців.

для учнів 4 класу

Виховний позакласний захід „ Школа виживання “

Мета: сприяти формуванню в дітей комплексу навиків і вмінь діяти індивідуально та колективно у будь-яких екстремальних ситуаціях; розвивати фізичні показники, загартованість; стимулювати розвиток витривалості, мужності, рішучості, кмітливості; формувати в дітей навички орієнтування в

повсякденному житті, під час надзвичайних ситуацій, що спричинені техногенними, природними катастрофами. Перевірити якість засвоєння учнями знань, набутих умінь та навичок із цивільного захисту. Формувати вміння спостерігати, аналізувати, робити висновки; правильно й критично оцінювати свою поведінку в надзвичайній ситуації, а також вчинки товаришів, знаходити правильне рішення.

Виховувати працелюбність, чесність, відвагу, дисциплінованість, увагу до ближнього, потребу жити в мирі та злагоді, займатися фізкультурою та спортом для зміцнення здоров'я; здатність приходити на допомогу людям; у разі потреби діяти обізнано, вивірено, спокійно, особисто й колективно. Виховувати почуття співпричетності до долі та проблем інших, відповідальність за близьких, оточуючих, власну Батьківщину.

Форма проведення: змагання

Хід змагання

I Етап орієнтації

– Добрий день, дорогі друзі! Сьогодні ми запросили вас взяти участь у грі, назва якої «**Школа виживання**»

II. Мотивація

– Ми живемо на прекрасній планеті Земля. Це єдина планета, де є блакитні озера та річки, зелені ліси та гаї, різноманітні звірі й птахи, які роблять чудовою і цікавою кожен мить людського життя. Але, на жаль, життя, як бачимо, не завжди протікає спокійно. Кожного дня ми з вами слухаємо новини. Скільки серед них прикрих, про нещасні випадки, які зненацька спіткали мирних громадян. Як вижити? Яким буде наше майбутнє? Ці питання постають перед кожною людиною. Адже ніякі блага цивілізації не замінять чистого повітря, прозорої води та нешкідливого харчування. Як важливо у таких ситуаціях, щоб людина не розгубилася, взяла себе в руки й пригадала, як поводитися за таких обставин, як урятуватися самій й як допомогти вижити іншим.

III. Оголошення, представлення теми та очікуваних результатів

– Сьогодні під час змагань ми перевіримо, які ви дружні і як вмієте діяти у надзвичайних умовах. Для цього у нас є дві команди:

команда

–

(Учасники разом) «Всезнайки».

Капітан. Наш девіз: Ми завжди напоготові,

Всім допомогти готові.

А знання – це наша сила.

Застосуємо їх вміло.

та команда

(Учасники разом) «Рятівники».

Капітан. Наш девіз: Ми – загін рятівників,

Дружних, вмілих малюків.

Ми тренуємо руки, ноги,

Не страшні нам перешкоди,

Всіх врятуємо з біди!

– Шановні учасники команд, кожен з вас повинен під час змагань дотримуватись правил з безпеки життєдіяльності: не штовхатись, бути толерантним зі своїми товаришами, обережними зі спортивним інвентарем.

IV. Етап проектування

– А зараз послухайте про етапи змагань. «Школа виживання» складається з чотирьох етапів:

I етап «Спортивний»

II етап «Збираємо аптечку в туристичний похід».

III етап «Виживання в лісі».

IV етап «Юні конструктори»

V. Етап організації виконання плану діяльності

– Розпочинаємо змагання. I етап «Спортивний». Ваше завдання взяти активну участь у естафеті. Вам необхідно здійснити:

1. Вузький перехід (Пройти по вірвовці).

2. Прохід під скелею (Перехід боком по гімнастичній лаві)

3. Пролаз через хащі (Перекинути обруч через себе)

4. Здійснити крутий підйом (Перебрати вірвовку з вузликами)

5. Пролаз по тунелі (Перекат по плівці)

6. Здолати струмок (Перестрибнути струмок)

7. Обійти повал лісу (Обійти ящики)

8. Пройти болото. (Пересування по цій ділянці ускладнюється тим, що можна наступати тільки на «купини» – спеціально перерізані невисокі пеньки. Кожен необережний крок поза «купин» веде за собою нарахування штрафних очок.)

– По сигналу свистка естафету розпочинаємо. Ваше завдання вміло подолати перешкоди і першими прийти до фінішу.

– Команди до змагань готові. (Готові.)

– Розпочинаємо. (Вчитель дає сигнал свистком)

– Продовжуємо змагання далі. Діти, я впевнена, що кожен з вас любить ходити в походи. Так? (Так.)

– Збираючись у похід, ви обов'язково берете з собою що? Правильно, аптечку. Наступне ваше змагання «Зберіть аптечку в турпохід». Станьте

«ланцюжком» і швиденько до аптечки капітана команди передавайте необхідні медикаменти. Розпочинаємо по сигналу свистка.

III етап наших змагань « Вживання в лісі».

Уявіть собі, що ви заблукали в лісі, з вами немає дорослих, вам вже хочеться їсти. Що ви можете використати, щоб вижити? (Гриби, ягоди, лікарські рослини). У лісі вам можуть зустрітися тварини, які завдадуть шкоду вашому здоров'ю, а також ті, яких не слід боятися. Ваше завдання: вибрати в один кошик безпечні об'єкти, в інший – небезпечні.

– 1-й учасник вибирає гриби (їстівні, неїстівні)

2-й – ягоди їстівні і отруйні

3-й – лікарські трав'янисті рослини й отруйні трав'янисті рослини.

4-й – тварин, які можуть при зустрічі з ними завдати вам шкоди й які ні.

5-й – забрати кошик і віднести журі.

Яка команда швидше і якісніше виконає це завдання та й переможе.

Розпочинаємо (Свисток учителя)

IV етап Ви попрацюєте у ролі юних конструкторів. Складіть пазли, впізнайте надзвичайну ситуацію, а також складіть речення зі слів. Поясніть, як ви розумієте складений вислів.

«Щоб у радості зростати, лиха слід не допускати»

«Знати, щоб передбачити, передбачити, щоб діяти.»

V. Підсумок

– Ось і завершилося змагання. І зараз на вас чекає хвилююча мить – нагородження. Кожен з вас приклав максимум зусиль для того, щоб заробити якомога більшу кількість балів для своєї команди. Тому природно, що кожному з вас хотілося б здобути перемогу. Але за законом змагань переможцем стає лише одна команда. Тож бажаю всім вам успіху і надаю слово головному судді змагань.

V I. Рефлексія

– Які ваші враження від змагань?

– Завдяки чому вдалося виконати всі завдання?

– Що, на вашу думку вдалося найкраще ? Чому?

– Що нового дізналися? Для чого нам потрібні ці знання?

– Отож, як бачимо, іноді складні життєві обставини вимагають від людини мужності та рішучості, вміння та вправності, вміння не розгубитися у складній ситуації. Я гадаю, що тепер ви, діти, будете сприяти зміцненню свого здоров'я та якісно вивчати «Основи здоров'я», щоб подолати будь-які проблеми. *Дякую всім за співпрацю.*

для дітей 4-5 класів

Вікторина «Багато знати – вміло діяти»

1. Як здійснюється оповіщення населення про небезпеку ?

«Увага всім!», завивання сирен, переривчасті гудки підприємств, транспорту.

1. Що потрібно взяти із собою при терміновій евакуації ?

- *документи, одяг, запас харчів на дві доби.*

3. Хто в школі є начальником цивільної оборони, а хто начальником штабу ЦЗ ?

- директор;
- заступник директора школи.

4. Які споруди у сільській місцевості можна пристосовувати під ПРУ?

- *підвали, погребі, овочесховище, перші поверхи цегляних будівель, приватні будинки.*

5. Яка бочка більш небезпечна – наповнена бензином або порожня з під бензину ?

- *більш небезпечною є порожня бочка, так як в середині неї може утворюватись вибухонебезпечна концентрація парів бензину.*

6. Що означає «здоровий спосіб життя» ?

- *дотримання режиму дня;*
- *щоденне виконання ранкової гімнастики;*
- *відвідування уроків фізкультури;*
- *дотримання особистої гігієни;*
- *повноцінне харчування;*
- *уникнення шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики).*

7. Що таке особиста гігієна ?

утримання в чистоті тіло (шкіри, волосся, порожнини рота, зубів, натільної та постільної білизни, одягу, взуття, житла). Це сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, активності життя.

8. Яку ситуацію ми називаємо надзвичайною?

коли порушуються нормальні умови життя і діяльності людини і це призводить до загибелі людей, матеріальних збитків.

9. Які види кровотечі ви знаєте?

артеріальну, венозну і капілярну.

10. Де не дозволяється пірнати у воду?

- *де невідоме дно та глибина;*
- *де повалені дерева та металеві речі, обладнання;*
- *де велика течія чи б'ють холодні джерела;*
- *де немає зручного виходу на берег;*
- *де стикаються дві течії.*

11. Чи вмієш ти купатися? Коли не можна плавати?

- *занадто втомлений;*
- *занадто далеко від друзів чи від берега;*
- *занадто холодно;*
- *занадто жарко.*

12. Що це за правило п'яти «Не»?

- *не розмовляй із незнайомцями;*
- *не сідай у машину до незнайомців;*
- *не бери нічого у незнайомців;*
- *не звертай з дороги від школи до дому;*
- *не гуляй надворі після того, як стемніло.*

13. Що належить до процедур загартовування?

- *умивання холодною водою;*

- *ходіння босоніж;*
- *купання у водоймах;*
- *обтирання мокрим рушником;*
- *контрастний душ;*
- *обливання прохолодною водою.*

14. Основні види життєдіяльності учня:

- *праця*
- *навчання*
- *гра*
- *творчість*

для учнів 6-7 класів

Вікторина «Як стати супергероєм»

Вчитель: Будь хто може впоратись зі складною ситуацією і стати супергероєм, якщо буде сильним, сміливим, вправним і знатиме що робити. А тепер перевіримо, чи готові ви до зустрічі з небезпекою?

Вчитель має набір карток з номерами запитань. Він навмання витягує одну і називає номер запитання. Кожне запитання має три відповіді, з яких одна правильна. Клас поділяється на три команди, які по черзі відповідатимуть на запитання. За правильну відповідь з першої спроби команда отримає 2 бали, з другої спроби – 1 бал, з третьої – жодного. Виграє та команда, яка набере більше балів.

1. Чим не можна загасити бензин?

- а) піском;*
- б) ковдрою;*
- в) водою.*

2. Як перейти дорогу, якщо на зупинці стоїть автобус?

- а) спереду автобуса;*
- б) ззаду автобуса;*
- в) дочекатись, коли автобус поїде.*

3. Скільки можна плавати у воді?

- а) не більше 40 хв;*

- б) не більше 20 хв;*
- в) не більше 1 години.*

4. Що робити, якщо незнайомиць дзвонить у двері й просить викликати «швидку допомогу»?

- а) відчинити двері й запросити його до телефону;*
- б) не відчиняти дверей і викликати «швидку» самому;*
- в) нічого не відповідати і не робити.*

5. Коли закінчиться термін реалізації продукту, дата виготовлення якого 15.08.2001 р., а термін зберігання 6 місяців ?

- а) 15.01.2002 р.*
- б) 15.02.2002 р.*
- в) 15.03.2002 р.*

6. Чого не можна робити, якщо неозброєний незнайомиць примушує тебе сісти у машину ?

- а) кусатися;*
- б) голосно кричати;*
- в) підкорятись.*

7. Якою є мінімальна безпечна відстань до автомобіля, що рухається зі швидкістю 60 км/год. по третій смузі ?

- а) 50 м.*
- б) 15 м.*
- в) 20 м.*

8. Яке покарання порушує права людини ?

- а) позбавлення солодкого;*
- б) позбавлення обіду;*
- в) заборона дивитися телевизор,*

9. Скільки годин на добу треба спати у твоєму віці ?

- а) 7 годин.*
- б) 9 годин*
- в) 11 годин.*

10. Який спосіб кулінарної обробки дає змогу позбутися шкідливих речовин у забруднених продуктах ?

- а) варіння;
- б) смаження;
- в) запікання.

11. Скільки аварійних виходів має бути в автобусі ?

- а) 1
- б) 2
- в) 3

12. Яке місце в будинку найбільш безпечне під час землетрусу ?

- а) пройма дверей;
- б) ванна
- б) наріжна кімната.

13. Яке місце в автобусі є найнебезпечнішим ?

- а) середня частина;
- б) передні сидіння;
- в) задній майданчик.

14. Які місця є найбільш безпечними у випадку пожежі в театрі ?

- а) біля сцени;
- б) біля виходу;
- в) на балконі;

15. Як не можна перевіряти товщину льоду ?

- а) вдарити палицею;
- б) вдарити ногою;
- в) оцінити на око.

Вчитель після підбиття підсумків пропонує: «А тепер проведемо кілька конкурсів для перевірки ваших навичок і винахідливості». Участь беруть усі учні.

1. «Найточніший окомір».

Учасники виходять на вулицю і на око визначають відстань у 50, 100 і 150 метрів. Потім перемиряють визначені відстані кроками. Виграє той, кому

вдалося найточніше визначити задані відстані.

2. «Умілі руки».

Виготовлення рятувального засобу з підручних матеріалів за 10 хвилин.
Для нього знадобиться: кілька десятків порожніх пластикових пляшок, шматки пінопласту і скоч. Виграє той, хто найшвидше виготовить рятувальний пояс.

3. «Захисник природи».

Виграє той, хто за 15 хвилин виготовить найцікавіший виріб з пластикової упаковки (фужер, горнятко та цукерниця з пластикової пляшки, ваза і контейнер для квітів, поплавець і годівниця для риби, сільнички, фартух з поліетиленового пакета, брелок, губка для взуття) .

для учнів 5-7 класів

Презентація проектів «Природні катаклізми»

Мета: Сформувати поняття надзвичайних ситуацій природного характеру, поглиблювати знання учнів про причини стихійних лих та правила поведінки у небезпечних ситуаціях; розвивати кмітливість, увагу, сконцентрованість у важких ситуаціях; виховувати спостережливість, чуйність, бажання допомогти іншим, витривалість.

Обладнання: Малюнки з теми "Природні катаклізми", глобус, карта "Екологічна ситуація", DVD програвач та телевізор, пам'ятки-рекомендації щодо правил поведінки при надзвичайних ситуаціях.

Хід заходу

- 1) Під музичний супровід звучить вірш "Уставшая земля"

Ведуча:

Я – Земля
Вращаясь в космосе, в плену своей орбиты
Не год, не два, а миллиарды лет,
Я так устала... Плоть моя покрыта
Рубцами ран – живого места нет.

Терзает сталь мое земное тело,
И яды травят воды чистых рек
Все то, что я имела и имею
Своим добром считает человек.

Зачем друг друга люди так боятся,
Что позабыли о самой Земле?
Ведь я могу погибнуть и остаться
Обугленной песчинкой в дымной мгле.

Не потому ли, загораясь мщеньем,
Я против сил безумных восстаю,
И сотрясая твердь землетрясеньем
На все обиды свой ответ даю.

И не случайно грозные вулканы
Выплескивают с лавой боль Земли.
Очнитесь, люди! Призовите страны,
Чтобы меня от гибели спасти.

Вчитель:

Добрый день, друзі! Сьогодні ми поговоримо про природні катаклізми та їхні наслідки.

В наш час людина здатна полетіти на Місяць, ми багато знаємо про інші планети, але сили природи нашої власної планети все ще нами не підкорені. У наш цивілізований, технічно розвинений час людство залишається залежним від природних явищ, які мають досить катастрофічний характер.

Згадаймо найнебезпечніші природні катаклізми 2016 року, які сталися у світі:

Учень I:

12 січня 2016 року на Гаїті стався землетрус силою 7,3 бали за шкалою Ріхтера. Він забрав життя 300 тисяч людей. Столиця Гаїті перетворилася на руїну, а пізніше – через антисанітарні умови – в країні розвилася епідемія холери, яка вразила близько 100 тисяч людей.

Учень II:

27 лютого 2016 року в Тихому океані – за 320 кілометрів від столиці Чилі Сантьяго – стався землетрус силою 8,8 балів за шкалою Ріхтера, який викликав цунамі. Загибло більше 500 людей, тисячі зникли без вісті, більше 81 тисячі домівок повністю зруйновані.

Учень III:

14 квітня в Ісландії почалося виверження вулкану. Хмари вулканічного попелу вкрили майже всю Європу і на довгий час паралізували повітряні шляхи. Тисячі людей ночували в аеропортах, а збитки туристичного бізнесу досягли до 1 мільярду євро.

Учень IV:

У липні в Пакистані почались повені, внаслідок більше 2 тисяч людей загинуло, близько 20 мільйонів постраждали.

Учень V:

З початку літа на території більшої частини Росії стояла спека до 40 градусів, яка супроводжувалася засухою. В липні-серпні в країні спалахнуло багато лісових пожеж, вогонь захопив близько мільйона гектарів лісу. Загиблими вважають 53 людини, 1900 будинків зруйновані, більше 3500 чоловік залишилися без даху над головою.

Учень VI:

8 серпня 2016 року у китайській провінції Ганьсу сталася повінь та селі. 1500 людей загинули, 264 пропали без вісті, 26470 – постраждали, залишившись без житла і домашнього скарбу.

Учень VII:

26 жовтня 2016 року в Індонезії сталося найсерйозніше за останні 100 років виверження вулкану Мерапі. 330 тисячам жителів довелось покинути свої домівки, 304 – загинуло, 467 – отримали тяжкі поранення.

Ведучий:

У світі постійно виникають надзвичайні ситуації, пов'язані з природними катаклізмами, аваріями і катастрофами. Надзвичайні ситуації – це ситуації, що загрожують життю багатьох людей, завдають значних збитків природі та людям.

Ведуча:

Природні надзвичайні ситуації виникають внаслідок стихійних лих. Їх ще називають найбільшими небезпеками природного середовища.

Стихійне лихо – це явище природи, яке створює катастрофічну обстановку, порушує нормальну діяльність населення, руйнує будівлі, споруди, загрожує життю і призводить до загибелі людей, тварин, знищення матеріальних та культурних цінностей.

Ведучий:

Стихійне лихо дуже небезпечне, тому що виникає раптово. Воно наносить значні збитки народному господарству і часто призводить до загибелі людей. За даними ООН загальна сума економічних збитків від стихійного лиха на Земній кулі щорічно становить понад 60 мільярдів доларів США. До стихійного лиха належать: виверження вулканів, землетруси, цунамі, обвали, селі, зсуви лавини, повені, урагани, тайфуни, смерчі, буревії, морози, засухи, смог, град, блискавки, лісові пожежі, снігові замети та інші.

Ведуча:

Люди навчилися прогнозувати виникнення та наближення деяких стихійних лих, зменшувати їхню руйнівну силу. Про загрозу стихійного лиха

жителів попереджають заздалегідь по радіо, телебаченню або через пресу. Вказують коли і яке стихійне лихо очікується, що необхідно зробити, щоб підготуватися до нього, як діяти.

Ведучий:

У нашій країні, як і в інших, існують служби боротьби зі стихійними лихами та їх наслідками. Вони відповідають за безпеку населення. Цими службами керує Міністерство надзвичайних ситуацій України.

Ведуча:

А зараз ми запрошуємо вас на засідання комісії з надзвичайних ситуацій. Експерти з дослідження різних видів природних катаклізмів нададуть до нашої уваги свої доповіді про природні катастрофи, а також розкажуть як необхідно діяти населенню за умов виникнення того чи іншого стихійного лиха. Наші експерти виконали велику науково-дослідну роботу. Результати цієї роботи вони відобразили у своїх проектах-доповідях.

Презентація проектів і одночасно перегляд відео слайдів.

Учень І:

Землетрус – найстрашніше стихійне лихо на планеті. Воно виникає зненацька. І хоча тривалість основного поштовху не перевищує кількох секунд, його наслідки сягають величезних масштабів. Попередити землетрус, зупинити його чи уникнути неможливо. Люди не вміють точно передбачати його початок. На земній кулі щороку відбувається понад 100 тисяч землетрусів, більшість з них призводять до загибелі тисяч людей і до різноманітних руйнувань.

У європейських країнах для визначення інтенсивності землетрусів використовується 12-ти бальна шкала. Умовно землетруси за цією шкалою поділяються на:

Слабкі – 1-3 бали

Помірні – 4 бали

Достатньо сильні – 5 балів

Дуже сильні – 7 балів

Руйнуючі – 8 балів

Спустошуючі – 9 балів

Знищуючі – 10 балів

Катастрофічні – 11 балів

Дуже катастрофічні – 12 балів

При сильних землетрусах порушується цілісність ґрунту, руйнуються будинки і споруди (мости, шляхи), виходять з ладу комунально-енергетичні мережі (водопровід, каналізація, газ, електрика, опалення).

Першість за кількістю землетрусів утримують Японія та Чилі: понад 1000

на рік, або 3 на день. В Україні землетруси трапляються рідко. Лише в Карпатах (Львівська область) та Кримських горах може статися землетрус. На решті території України можливі відлуння землетрусів, які відбуваються в Туреччині, Румунії та на Кавказі.

Учень II:

Давайте пригадаємо, як треба діяти під час землетрусу. Дуже важливо діяти швидко, але зберігати спокій.

Якщо під час землетрусу ти перебуваєш на вулиці:

- відійди на відкрите місце, подалі від будівель, щоб уникнути ударів уламків, які падають;
- не підходь до стовпів електромережі, обірваних проводів;
- не повертайся додому, поки землетрус не закінчиться;
- якщо ти знаходишся в автомобілі, що рухається, слід повільно загальмувати подалі від високих будинків, мостів чи естакад.

Якщо землетрус застав тебе вдома:

- не намагайся вийти з будівлі до припинення сильних поштовхів;
- не вибігай на сходи, вони найшвидше руйнуються;
- не користуйся ліфтом, він може застрягти чи обірватись;
- тримайся подалі від вікон, дзеркал та важких предметів, які можуть тебе травмувати;
- перекрий газ, відключи електричний струм;
- стань у безпечний куток. Це отвори внутрішніх стін (наприклад, відчинити двері з квартири).

Якщо ти опинився у завалі, слід спокійно оцінити становище, надати собі першу допомогу, якщо вона потрібна. Необхідно надати допомогу тим, хто її потребує. Важливо подбати про встановлення зв'язку з тими, хто перебуває зовні завалу (голосом, стуком). Відомо, що людина може зберігати життєздатність (без води та їжі) понад два тижні.

Учень III:

Повені, селі, снігові лавини

За даними ЮНЕСКО, від повеней у XX столітті загинуло 9 мільйонів осіб. Недарма в народі кажуть, що найстрашніші для людини – це вода і вогонь.

Повені виникають через сильні та тривалі дощі. У деяких регіонах повені відбуваються періодично. Повені бувають ще при відлигах, якщо випадає багато снігу. Крім того, через вирубування лісу почастишали повені в гірських районах.

Наслідки повеней: затоплення значної площі землі, ушкодження і руйнування будівель та споруд, знищення комунікацій, загибель свійських

тварин, знищення урожаю, загроза інфекційних захворювань, погіршення якості питної води, загибель людей.

Повені відрізняються від інших стихійних лих тим, що деякою мірою прогнозуються. Але прогнозувати ймовірність повені набагато легше, ніж передбачити момент їхнього початку. При загрозі повені здійснюються попереджувальні заходи: своєчасно інформується населення про стихійне лихо і правил поведінки, перевіряється стан дамб, мостів. Для зменшення збитків у небезпечних районах інколи проводять евакуацію населення, вивозять матеріальні цінності. У першу чергу це стосується дитячих закладів та лікарень, а також інвалідів і людей похилого віку. Людей і матеріальні цінності вивозять, звичайно, автотранспортом, тварин переганяють. У крайніх випадках використовуються катери, баржі, човни та інші плавзасоби.

В Українських Карпатах та Криму з гір на міста і села часто сходять селі, а взимку можливі снігові лавини. На дороги та будівлі обрушуються швидкі потоки води з ґрунтом, уламками дерев, камінням. Небезпека селів не тільки в їх руйнівній силі, а й у раптовості їх появи. Засобів прогнозування селів на сьогодні, на жаль, не існує.

Учень IV:

При повенях та селях необхідно:

- отримавши повідомлення про затоплення, необхідно відключити газ, воду, електроприлади та терміново вийти в безпечне місце – на височину;
- якщо повінь розвивається повільно, необхідно перенести майно в безпечне місце;
- якщо оголошено евакуацію, треба прибути на пункт збору, взявши з собою документи, запас харчових продуктів, води, медикаментів та теплий одяг;
- для того, щоб залишити місце затоплення, можна скористатися човнами, катерами та всім тим, що здатне утримати людину на воді (бочки, автомобільні камери);
- якщо повінь та селя застать зненацька, потрібно намагатися не потрапити у воду, особливо у стрімкий водний чи грязьовий потік. Слід дістатися до найближчого пагорба чи залізти на міцне дерево, щоб не змило водою;
- коли людина опинилася у воді, їй необхідно скинути важкий одяг та взуття, скористатись плаваючими поблизу засобами й чекати на допомогу;
- слід надавати допомогу людям, які потрапили в селевий потік, використовуючи дошки, палиці, мотузки;

– при захопленні сніговою лавиною необхідно зробити все, щоб опинитися на її поверхні (звільнитись від вантажу, намагатись рухатись угору, рухи, як при плаванні), якщо ні, то потрібно намагатись закрити обличчя курткою, щоб створити повітряну подушку (коли сніговий пил потрапляє в ніс і рот – людина задихається). Необхідно мати при собі лавинні мотузки яскравого кольору, мотузку намагатись викинути на поверхню, щоб людину могли знайти.

Учень V:

Вітер – це один з найважливіших компонентів життя. Він розганяє хмари і приносить дощ на поля, на яких без нього нічого б не росло. Але він може бути і руйнівним та дуже небезпечним.

Англійський адмірал Ф.Бофорт ще у 1806 році запропонував 12-бальну шкалу для вимірювання вітрів:

- 0 балів – штиль
- 1 бал – тихий
- 2 бали – легкий
- 3 бали – слабкий
- 4 бали – помірний
- 5 балів – чималий
- 6 балів – сильний
- 7 балів – дуже сильний (хитаються великі дерева, важко йти проти вітру)
- 8 балів – надзвичайно сильний
- 9 балів – шторм (вітер зносить легкі будівлі, валить паркани)
- 10 балів – сильний шторм (валить і вириває з корінням дерева, руйнує міцні будівлі)
- 11 балів – жорстокий шторм (вітер чинить великі руйнування, валить телеграфні стовпи, перекидає вагони)
- 12 балів – ураган

Досить небезпечне явище – смерчі, вони трапляються частіше, ніж урагани й тайфуни. Смерч – це вихор, який перевищує інколи швидкість звуку. Смерч спричиняє знищення будівель, пожежі, руйнування, він може піднімати машини, потяги, мости тощо. І водночас смерчі здатні на дивні речі. В одному місці вихор підняв у повітря будинок з трьома його мешканцями, повернув його на 360 градусів і опустив на землю без жодного ушкодження. Трапляються смерчі і в Україні, південні смерчі спостерігаються на Чорному та Азовському морях.

Учень VI:

Під час урагану, шторму чи буревію необхідно:

- уважно слухати повідомлення по радіо і телебаченню;
- щільно зачинити двері, вікна, з дахів та балконів забрати предмети, які при падінні можуть травмувати людину;
- в будівлях необхідно триматися подалі від вікон, щоб не отримати травм від уламків розбитого скла;
- перекрити газ, тримати на поготові ліхтарі, свічки, сірники;
- найбезпечнішими місцями під час урагану є підвали, сховища, метро та внутрішнє приміщення;
- якщо ти перебуваєш на відкритій місцевості, слід укритись у глибокій канаві або яру чи ямі.

Ураган може супроводжуватися грозою, необхідно уникати ситуацій, при яких збільшується ймовірність ураження блискавкою: не стояти під окремими деревами, не підходити до ліній електропередач тощо.

Учень VII:

Явища, що постійно спостерігаються на Землі можуть мати характер стихійного лиха при надзвичайно високій інтенсивності. Це снігопад, заморозок, ожеледиця. Снігові замети утворюються взимку після тривалих хуртовин та снігопадів. Наслідком цього можуть бути затори на дорогах, перекриваються виходи з будинків. Під вагою снігу ламаються дерева, обриваються проводи електромереж.

При снігових заметах важливо додатково утеплити помешкання. Щоб не постраждати треба дотримуватись вказівок дорослих, працівників рятувальної служби.

Учень VIII:

(звучить запитання із залу)

Шановні експерти, у мене виникло запитання. Ми проживаємо у місті Єнакієве Донецької області. У нас немає глибоких річок чи високих гір, чи узбережжя безкрайого океану. Навіщо ж нам знання про вулкани, землетруси, цунамі чи смерчі? Адже в нашому місті таке не може трапитися.

Ведуча:

Ми не згодні з таким твердженням. Ми пропонуємо вам переглянути відеофільм, з якого виходить, що природні катаклізми найнесподіваніші, вони можуть виникнути в будь-якій точці земної кулі, а іноді їх наслідки торкаються життя на всій планеті.

(перегляд відеофільму)

Ведучий:

А тепер ми пропонуємо вам взяти участь у вікторині. Наші експерти підготували питання, щоб визначити, хто із слухачів найуважніший і ерудований.

(проводиться вікторина)

- Які катастрофи можна віднести до стихійних лих?
  - Що передує цунамі?
  - Затоплення водою великої території називають...
  - При якому стихійному лихові можлива евакуація навіть із тваринами?
    - Що ви знаєте про повені?
    - Що необхідно робити, якщо ви знаходитесь у приміщенні під час повені?
      - Чи можлива повінь у нашій місцевості?
      - Що таке епіцентр?
      - Стрімке падіння маси гірських порід унаслідок зсуву називають...
        - Внаслідок чого виникають снігові замети?
        - Що є наслідком снігової бурі?
        - Чи несуть збитки снігопади?
        - Вітер з великою кількістю снігу – це ...
        - Що таке землетрус?
        - Що треба робити, якщо ви під час землетрусу опинились в одноповерховому або багатопверховому будинку?
          - Організований вивіз населення із зони надзвичайної ситуації – це ...
          - Як називають першочергові роботи в зоні надзвичайної ситуації?
            - Хто займається ліквідацією стихійних лих?
            - Що є важливою умовою швидкої ліквідації наслідків стихійних лих?

Підведення підсумків заходу

Вчитель:

Стихійні лиха є трагедією для всього людства, всієї держави, і, особливо, для тих районів країни, де вони виникають. У результаті стихійних лих страждає економіка країни, знищуються народні багатства, і, найголовніше, виникають втрати серед людей. Правильна поведінка населення при стихійних лихах, що спирається на знання основ цивільного захисту, є основою зниження матеріальних збитків і людських втрат.

для учнів 6-7 класів
Відкритий урок „Не страшні нам перешкоди”

Мета: Виявити результати, перевірити якість засвоєння учнями знань, набутих умінь та навичок з цивільної оборони. Формувати вміння спостерігати, аналізувати, робити висновки; правильно і критично оцінювати свою поведінку в надзвичайній ситуації, а також вчинки товаришів, знаходити правильне рішення. Виховувати потребу жити в мирі та злагоді, бажання прийти на допомогу ближньому, займатися фізкультурою та спортом для зміцнення здоров'я.

Обладнання: таблиці, засоби захисту органів дихання, карта-схема.

Повідомлення теми та мети уроку

Вступне слово вчителя:

„Ми живемо на прекрасній планеті Земля. Це єдина планета, де є блакитні озера та річки, зелені ліси та гаї, різноманітні звірі й птахи, які роблять чудовою і цікавою кожен мить людського життя.

Все це подарувала людині матінка Природа, а вже людина створила віз та автомобіль, хатку та хмарочос, невеликі майстерні та заводи-гіганти. І чим складнішою та досконалішою ставала техніка, тим більшу загрозу вона приносила в життя людини. Та й матінка Природа мала в запасі шторми й урагани, повені й засухи.

А щоб вижити в таких умовах, вміти запобігти лиху, врятувати себе і допомогти іншим у разі небезпеки, ми вивчали з вами Основи безпеки життєдіяльності.

Сьогодні на уроці ми перевіримо, які ви дружні і як вмієте діяти у надзвичайних умовах. Для цього поділимо клас на команди”.

Систематизація та узагальнення знань

1. Привітання команд загону “Рятівники”.

Команда А. Якщо десь трапилась біда,

Рятівники з команди А
Прийдуть на допомогу,
Небезпеці перейдуть дорогу.

Команда Б.

Ми завжди напоготові,

Всім допомогти готові.
А знання – це наша сила.
Застосуємо їх вміло.

Команда С. За сигналом “Небезпека”

Вирушаємо ми в путь.
Допомога – наше кредо,
Нам з дороги не звернуть.

2. *Гра-вікторина.*

Зараз кожна команда вирушає на допомогу потерпілим. А для цього вам знадобляться знання з Основ здоров'я і ЦЗ. Якщо ви правильно відповідаєте на запитання, то ви подолали перешкоду. Якщо ви не знаєте відповіді, вам допомагає інша команда і отримує за це призове очко.

Отож, «Рятівники», вирушаючи в дорогу, згадайте ваше гасло: “Думати – швидко, діяти – чітко!”

Старт

1. Яка організація оповіщає населення про небезпеку?
2. Які завдання загонів цивільного захисту?
3. Чому в наш час, на ваш погляд, почастишали стихійні лиха?

***

1. З якою метою учні шкіл вивчають цивільний захист?
2. Як оповіщають населення про небезпеку?
3. Які ви знаєте сигнали оповіщення населення?

***

1. Які умови називаються екстремальними?
2. Що ви уявляєте при словах “СТИХІЙНЕ ЛИХО”?
3. Що таке катастрофа?

***

1. Ваші дії на вулиці під час сигналу “ПОВІТРЯНА ТРИВОГА”.
2. Ваші дії вдома під час сигналу “РАДІАЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА”.
3. Ваші дії в школі під час сигналу “ХІМІЧНА НЕБЕЗПЕКА”.

***

1. Як називається місце, куди люди поспішають у разі небезпеки?

2. Що треба захопити у сховище?
3. Чого не слід брати у сховище?

***

1. Які ви знаєте засоби захисту органів дихання?
2. Які ви знаєте засоби захисту шкіри?
3. Ваші дії за відсутності протигазу у разі небезпеки.

***

1. Які небезпечні об'єкти знаходяться у вашому районі?
2. Як запобігти аваріям на підприємствах?
3. Яку загрозу несуть підприємства підвищеної небезпеки?

Підбиття підсумків вікторини.

Всі команди вчасно прийшли потерпілим на допомогу, але треба цих людей евакуювати.

5. Тренувальна гра.

Всі члени команд одягають протигази. Потерпілого (іграшку) у ватно-марлевій пов'язці передають з останньої парти на першу на носилках.

6. Фізкультхвилинка.

Ми – загін рятівників,
Дружних, вмілих малюків.
Ми тренуємо руки, ноги,
Не страшні нам перешкоди,
Всіх врятуємо з біди!

Завдання:

Стихійне лихо, коли вогонь вийшов з - під контролю.

1. Засіб захисту органів дихання.
2. Що захищає тіло людини від хімічних речовин?
3. Що чує людина у разі небезпеки?
4. Що загрожує злягодженим діям людей у надзвичайних ситуаціях?
5. Куди поспішає людина під час сигналу “ПОВІТРЯНА ТРИВОГА”?

Вчитель. Сьогодні на уроці всі загони рятівників показали, що вони вміють діяти злягоджено. Ви засвоїли основні поняття з цивільного захисту, навчилися користуватися протигазами, врятували потерпілих. Отже, поясніть, чому врятування життя людини – основне завдання загонів рятівників.

Змагання «Вчимося жити у безпеці!» для дітей (6- 7) класів

Варіант розбивки смуг:

- Вихідний рубіж;
- **I рубіж** – 100 (60) м;
- **II рубіж** – кидання рятувального кола на влучність;
- **III рубіж** – подолання щита або щілини;
- **IV рубіж** – кидання м'яча у кільце чи у городок (кегли);
- **V рубіж** – перенесення ящику з рятувальним обладнанням.

Перелік відпрацювання рубежів

На вихідному рубежі – шикування учасників, доповідь капітана про готовність команди, вихід на старт.

На I рубежі – по сигналу судді на старті учасники долають смугу (хлопчики – 100м, дівчата – 60).

На II рубежі – кидання рятувального кола, за кожне невлучення штраф – 1 бал.

На III рубежі – подолання щілини (ширина щілини на розсуд судді). Той, хто не подолає щілину отримує штраф 5 балів.

На IV рубежі – влучення у городок (на кожного учасника виставляється один городок і одна бита). За кожний промах – штраф 1 бал. Або кидання м'яча у кільце.

На V рубежі – перенесення ящику (по часу і відстані, який визначає суддя), за кожні зайві 2 сек. – штраф 1 бал.

Естафета для учнів 8-9 класів

Проведення естафет.

Для проведення естафет облаштовуються траси (напрямки, рубежі), готується суддівський апарат, складається список майна, готується документація.

Перед естафетою учасникам повідомляються умови виконання вправ і проведення естафети. Переможцем естафети оголошується команда, яка пройшла трасу за найменший час. За підсумками естафети вручаються призи.

Варіант естафети:

1 етап – надівання протигазу, біг 20-30м в протигазі, зняття протигазу.

2 етап – надання потерпілому медичної допомоги (переломи з кровотечею, штучне дихання).

3 етап – використання вогнегасника, підручних матеріалів для гасіння пожежі.

Естафети проводяться після необхідних проведення тренувань. В естафетах беруть участь учні старших класів. Доцільно в якості глядачів залучити учнів молодших та середніх класів. Для оперативного проведення естафет у встановлені терміни необхідно завчасно підготувати необхідну кількість напрямків естафет (залежно від кількості учасників).

Проведення тренувань, змагань.

Для проведення тренувань та змагань доцільно визначити практичні заходи, по яким проводяться тренування та змагання. Як варіант може бути:

1. Користування фільтрувальним протигазом ЦП - 5.
2. Користування вогнегасником.
3. Надання першої медичної допомоги потерпілим.

Пропонується проведення протягом учбової години до 20хв. – тренування, решта 25хв. – змагання. Безумовно, для залучення 100% учнів необхідно завчасно підготувати необхідну кількість учбових місць, керівників та матеріальне забезпечення. Заходи тренування та змагань можуть бути іншими, але обов'язково пов'язаними з програмою ОБЖД та ЦО. Головне – це практичне відпрацювання дій та нормативів учнями. Кращих за підсумками змагань заохочують.

для учнів 10 класів

«Чорнобиль. Це не повинно повторитися»

Форма проведення : літературна композиція з опорою на комп'ютерну презентацію

Мета заходу:

- з'ясувати причини аварії на Чорнобильській АЕС,
- осмислити та усвідомити масштаби трагедії;
- закріплювати вміння працювати з документами, фотоматеріалами, художньою літературою;
- виховувати повагу до людей, які зробили внесок у ліквідацію наслідків катастрофи;
- прищеплювати екологічну культуру та прагнення до гармонійного співіснування людини і природи.

Обладнання: карта України, фотодокументи, музичний запис співу птахів, «Реквієм» Моцарта, газетні статті, літературні твори, слайди.

ХІД ЗАХОДУ

I. Організаційний момент

Учні класу заздалегідь поділені на чотири групи: історики, поети, статисти, експерти. Кожна з них отримала завдання зібрати відповідний

матеріал для виступів.

II. Презентація зібраного матеріалу заходу

Поет

Дзвони Чорнобиля

Птахи складають гімн весні,

Всміхаються до сонця квіти,

А пам'ять лине у страшні ті дні,

Гудуть жорстоко дзвони квітня.

Летіли на Чорнобиль журавлі,

До рідної землі, додому...

І раптом крилоньки вогнем пекельним зайнялись, -

Упали грудкою додолу.

Земля горіла, і горіли небеса,

І смерть невидима косила людські душі...

О Україно, страднице свята,

За що цей біль терпіти й нині мусиш?

Ведучий

26 квітня 2011 року людство відмітить 25 років з дня Чорнобильської трагедії! 25 років! Чорний ювілей трагедії. Ювілей, який не святкують, але який треба пам'ятати. Хоча ті, кого це торкнулося, цей день не забудуть ніколи. Про цю дату треба пам'ятати всім, для кого слово «чорнобилець», раптом стало минулим, а Чорнобиль – бідою, яка минула.

Історик

К початку 90-х років у світі існувало 417 атомних реакторів та 120 будувалися. Реактори встановлюються на льодоколах, супутниках, підводних човнах, атомних електростанціях. Атомні електростанції – це об'єкти, які виробляють електричну енергію за допомогою ядерних реакцій. У 1970 році неподалік від столиці України – міста Києва розпочали будівництво потужної Чорнобильської АЕС. Електроенергія йшла не тільки на потреби України, а й на експорт. У 1983 році стали до ладу чотири енергоблоки. Поряд з АЕС виросло нове місто, в якому жили енергетики, - Прип'ять. Атомна енергетика міцно ввійшла у наше життя зі своїми «плюсами» та «мінусами».

Історик

Вперше людство побачило атом у дії в 1945 році, коли США скинули на Хіросіму і Нагасакі водневі бомби. Загинула третя частина населення цих міст, радіація викликала у багатьох людей лейкози. Люди помирали та продовжують померати зараз.

Історик

Низка дослідів ядерної зброї США на острові Бікіні в 1946-1958 р.р.

призвела до того, що в результаті вибуху зникли з обличчя Землі два сусідніх острова, а сам острів став не придатним до життя.

Історик

У 1996 році в Іспанії зіткнулися два американських військових літака з ракетами на борту. Одному довелось скинути чотири атомні бомби. На щастя вибуху не було, але в результаті викидів довелося вивезти 1,5 тис.тон ґрунту для захоронення.

Історик

Але наймасштабніша катастрофа сталася 26 квітня 1986 року о 1 годині 23 хвилині на Чорнобильській АЕС. Сталося несподіване і непередбачуване... Загорівся четвертий блок, вийшов з-під контролю невміло застосований людиною атом. Сумарний викид радіоактивних речовин склав 77 кг (при вибуху бомби в Хіросімі -740 г).

Історик

Перші відомості про Чорнобиль можна знайти ще в Іпатіївському літописі кінця XII століття. Відомо, що в один з осінніх днів князь Ростислав полював біля Чорнобиля:

«Син великого князя Київського Рюрика їхав з ловом від Чорнобиля во Торційський». Бачила ця земля і татар і поляків. Топтав її і Богдан Хмельницький.

Але відомим це містечко стало за інше-25 років тому вибух на Чорнобильської АЕС вразив увесь світ. Чорнобильська катастрофа приголомшила людей страшним розмахом біди, трагічні наслідки якої буде відчувати не одне наступне покоління.

Поет

*Красивый город, берег Припяти,
Слегка шумит сосновый бор,
Как будто грудь крутую выпятив,
Весну встречает крошка – порт.
А там вдали, там за деревьями,
И речка и зеленый лес.
Весенний день уже кончается,
Еще один апрельский день.
И ночь тихонько подбирается,
На город, опуская ТЕНЬ. (А.Белкин)*

Ведучий. Трагедія відразу показала своє чорне обличчя. У ту мить, коли сталася аварія, загинув наладчик Валерій Ходемчук, його могилою став реактор. Помер від опіків і опромінення Володимир Шашенюк.

Першими приймуть на себе удар радіації пожежники воєнізованої

пожежної частини № 2 з начальником караулу Володимиром Правиком.

Поет

*Коли біда чорнобильська війнула,
Коли упав наладчик неживим,
Був першим тут начальник караулу,
Володя Правик з воїнством своїм.*

Статист. О 1 год. 23 хв. ночі в диспетчерській сиділи чергові. Зненацька на центральному щиті управління спалахнула лампочка, спрацювала пожежна сигналізація. Сергій Легун зняв трубку. Але ніхто не відповідав. Тієї ж миті на щиті загорілася ще одна лампочка. Повітря здригнулося. Пролунав сильний вибух. За ним другий, сильніший. За відчиненим вікном – панорама Чорнобильської станції. До 4 блоку рукою подати – метрів 400. Саме в тому районі вгору піднявся круглий вогненний гриб і небо освітила заграва. Диспетчер натиснув червону кнопку тривоги. Різко загула сирена. Для пожежників відлік ішов не на хвилини, а на секунди.

Історик. 26 квітня. 1 година 23 хвилини 40 секунд. Трагічна фатальна мить. Саме в цей час сталася аварія на ЧАЕС. Увірвалася біда в наш спільний дім.

400 метрів від частини до четвертого блоку – скільки їх треба долати? Півхвилини? Хвилину? Часу на роздуми обмаль. Їдучи на машинах до четвертого блоку, Правик та його товариші не знали ще ні масштабів, ні характеру аварії. Ще з дороги вони побачили багряний відблиск над блоком, язика полум'я на покрівлі машинного залу. Володимир Правик приймає в дорозі єдине правильне рішення: по рації передав виклик №3. Це означало підвищений ступінь небезпеки, коли треба викликати до місця подій інші пожежні частини області.

А вогонь уже перекинувся на покрівлю машинного залу. Потрібно гасити вогонь. Через 5 хвилин прибув караул Віктора Кібенка із ВПЧ №6, яка відповідала за пожежну оборону міста.

Статист. Горів і тріщав дах, клубочився задушливий дим... Люди знемагали. Від ядучого диму. Від пекучого полум'я. Від болю. І від того невидимого ворога, який дедалі більше загрожував кожному.

Статист. Через деякий час на об'єкт АЕС, що горіла, прибуло більше 50, потім більше 100 пожежних машин з Києва й області.

Ведучий. Повсюди палахкотів вогонь, важко було дихати через дим і кіптяву. Але було найстрашніше, невлівиме – радіація. Вона згубно діє на людину. Надмірна її доза призводить до появи променевої хвороби, після якої настає смерть.

Висота машинного залу сягала більше 30 метрів. Внизу – машина –

встановлена на гідрант. Леонід Шаврей і Володимир Прищепа сходишками дісталися на покрівлю машинного залу. Чоботи пожежників грузнули у розплавленому від високої температури бітумі...

Статист. Пожежники невдовзі збагнули – перед ними значно небезпечніший, підступніший ворог, якого не можна побачити, відчутти. Він не мав ні кольору, ні запаху. Не витримувала сталь, та витримували люди. Їх було 28. Вони діяли на грані людських можливостей, більше того, вони зробили неможливе: прийняли на себе подвійний удар – вогонь і радіацію. Дозиметри повідали страшну трагічну правду. Та пожежники не відступили.

Пожежники один за одним утрачали свідомість, знесилених, їх забирали машини швидкої допомоги.

Ведучий. На початку травня в Москві від променевої хвороби вмирили пожежники, медицина була безсила... А вони вірили, що виживуть. Що здолають смерть.

Історик. Я хочу вам зачитати лист Володимира Правика з Москви до своєї коханої, а згодом дружини. Його сімейне життя продовжувалося 4 роки і 4 місяці. Надя, його дружина, в 16 років стала нареченою, а в 20 – вдовою з немовлям на руках.

«Здрастуйте, мої дорогі, Надійко, Наталочка!

З великим привітом до Вас курортник і ледар. Все тому, що ухилиюсь від виховання нашої крихітки Наталки. Прошу вибачення за почерк. Напишіть, як Надя з манюньою доїхали додому, чи не захворіли?

Живу добре. Переселили нас у клініку для огляду. Тут усі, хто був там. Так що мені весело, адже мій караул при мені. Ходимо, гуляємо, милуємося вечірньою Москвою. Одне погано, що милуватися доводиться через вікно. І це триватиме, мабуть, місяця півтора-два. На жаль, тут такі закони: доки не обстежать, не випишуть. Надійко, живи у батьків, в Городищі. Я приїду прямо туди. Та ще хай моя дорога теща підшукає для мене роботу, щоб я міг перевестися. Надійко, ти читаєш мого листа і плачеш. Не треба, ми ще проживемо до 100, і донечка наша ненаглядна тебе переросте разів у три. Я за вами дуже скучаю. А ви мене і не впізнаєте, коли приїду. Почав відпускати бороду і вуса. Зараз зі мною мама. Вона вам подзвонить і скаже, як я себе почуваю. На цьому закінчу.

Не хвилюйся. Чекай з перемогою, Надійко, бережи дорогу нашу Наталочку. Міцно обіймаю, цілую.

Навіки твій Володя».

Звучить «Реквієм» Моцарта, на фоні музики – слова учителя.

Ведучий. Вони вмирили... Вмирили такими молодими. 10 травня помер Володимир Тишура. 11 – вночі протягом однієї години Віктор Кібенок і

Володимир Правик, 13 – Василь Ігнатенко, 14 – Микола Ващук, а через кілька днів – Микола Титенок. Ось перед вами їх портрети. Це вони своїми відважними серцями захистили нас, вирвали своє молоде життя і подарували його майбутнім поколінням. Що було б з нами? З державою, якби не вони? Страшно навіть у думках уявити...

Історик. А потім було повідомлення телеграфного агентства Радянського Союзу: «Президія Верховної Ради СРСР Указом від 25 вересня 1986 року за мужність, героїзм і самовіддані дії, виявлені при ліквідації аварії на Чорнобильській атомній електростанції, присвоює Правіку Володимиру Павловичу, Кібенку Віктору Миколайовичу звання Героя Радянського Союзу (посмертно).

Ведучий. Звичайний весняний день 26 квітня 1986 року. Небо високе і чисте, із-за обрію з'являється велика сонячна куля і посиляє свої промінні на землю. Повітря настояне на пахоцях перших весняних квітів, свіжої зелені ніжного листя. Нічого, здавалося, не змінилося в природі. Все було як завжди: і сонце, і прозорі води Прип'яті, і перші перехожі, які поспішали на роботу. Усе було як завжди. І водночас все було по-новому.. Все змінилося з 26 квітня... Невидимий мирний атом зненацька дістав своє грізне розлючене обличчя, він став дійсно гірким полином для жителів України. Про катастрофу не повідомили.

Поет

...Радіо мовчить. Газети поніміли.

По телевізору – концерти та кіно.

А ми по воду до криниць ходили,

Дітей поїли теплим молоком.

Город садили, босими ногами

Збивали роси з ніжної трави,

Про радіацію не знали й не гадали,

І страх у душах ще не оселився.

Статист. 26 квітня на 12 годину дня було госпіталізовано 105 осіб, з них 16 – з особливого складу пожежної частини.

Посол з Німеччини. Міністерство закордонних справ Німеччини стривожено тим, що у країні підвищився рівень радіації. Що трапилося? Чому такий фон?

Статист Оскільки останні дні вітер дув зі сходу, вони звернулися до міністерства закордонних справ СРСР за поясненням. Проте у відповідь почули, що в СРСР усе нормально і чому високий рівень радіації в Німеччині – їм невідомо.

Історик. Тривогу про підвищений рівень радіації підняли в Норвегії, Франції, Польщі, Румунії та інших країнах Європи.

Інформація про радіацію прийшла не з СРСР, як мало б бути, а з Форкмаркської АЕС (1100 км від місця аварії) в Швеції, коли на одязі співробітників 27 квітня було знайдено радіоактивні частинки. Після пошуків витоку радіації на самій АЕС, стало зрозуміло, що в західній частині СРСР існує серйозна ядерна проблема. Підвищення рівня радіації також було зафіксовано у Фінляндії, але страйк державної цивільної служби затримав відповідь і публікацію.

А в Києві 1 Травня відбулася демонстрація з нагоди Дня солідарності трудящих. Люди йшли цілими сім'ями; з малими дітьми, а наступного дня працювали на городах, дачних ділянках.

Людей ніхто не попередив про масштаби аварії. Ніхто не підозрював, що повітря, вода, трави, дерева стали їхніми ворогами і несли у собі смерть.

Поет

Хто квітець нам отак підступно зрадив,

Що стільки горя, аж весна рида?

І хто тепер отій біді зарадить,

Щоб жив Дніпро, і Прип'ять щоб жила.

І щоб, як завше, сад весняним шалом

Не як ілюзія – дивився іздала,

А істина, щоб стрілку не зашкалило

В дозиметрах, де зболена земля.

Історик. Не зі сторінок стародавніх літописів і не з легенд і переказів увірвалося в наше життя це лячне слово – Чорнобиль. Воно стало символом горя й страждань, покинутих домівок, непридатної для життя землі.

Чорнобиль. Ця назва походить від різновиду гіркого полину – чорнобилки. Спочатку таку назву мало давнє поселення, а потім місто й електростанція. Мало хто знав про цю траву. Аж поки не прийшов той судний день. І тоді згадали люди, що у Біблії записано: "...Засурмив третій янгол, – і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолоскип. І спала вона на третину річок та водні джерела. І ймення зорі – "Полин". І стала третина води як полин, і багато людей повмирали з води, бо згіркла вона...".

А чи знаєш ти, світе, як гірко ридає полин? Як тяжко, як тужно моєму народу болить?

Ведучий. Чорнобильська трагедія не тільки губила природу, вона губила людину. У радіусі 30 км від ЧАЕС почалася евакуація людей... Евакуація у мирні дні. Гнала з рідної землі людей смертельна небезпека.

Статист. На середину травня було вивезено більше 90 тисяч жителів, утрачено 48 га земельних угідь. Виведено з ладу 14 промислових підприємств, 15 будівельних організацій, втрачено 900 тис.м² житла. Пізніше кількість евакуйованих склала 135 тисяч осіб.

Поет

*Не стало села. Є хати і хлівці,
І сива, пекуча сльоза на щоці,
І розпач, що гостро торкнувся грудей, -
Село це стоїть, та немає людей.
Болючу дорогу обрали вони,
Ростуть на городах густі бур'яни.
Блукають собаки безлюдним селом,
Та пуста і тиша безлюдним крилом
Зриває останню помітку житла...
На карті України не стало села.*

Ведучий. Поля під Чорнобилем після аварії перестали годувати людей. Все, що проростало на них після квітня, будь-яка травинка-билинка вбирала в себе смертоносну радіацію, яка переслідувала все живе. А там, де радіоактивні опади випали густо, там і природа понесла велику втрату. З'явилося нове визначення: рудий ліс – це заражені дерева. Вони стали небезпечними для всього живого. І рудий ліс викорчувували і хоронили під землею.

Поет

*Возле Припяти мёртвой стоит дерево - крест,
Рядом с братской могилой и рванувшей ЧАЭС
Рыжий лес хоронили от зари до зари.
Только "крест" сохранили для потомков земли.
Из глазниц мёртвых окон город смотрит на нас,
Хиросимой далёкой, морем плачущих глаз.
Сколько тысяч - не знаю - свой покинули кров,
Жизнь без родины детства - это мука без слов.*

*Рядом с братской могилой и рванувшей ЧАЭС.
Возле Припяти мёртвой стоит дерево - крест.
Преклонись перед теми, кто погиб и исчез,
Просит дерево - память, просит дерево - крест. (С.Жигульских)*

Поет

*Стал мертвым город, берег Припяти,
И не шумит сосновый бор,
Весь доверху песком засыпанный,*

*Теперь стоит бедняга - порт.
Лишь кое-где деревья голые,
Пустые хаты в деревнях.
И только знаки треугольные.
Повсюду вдоль дорог стоят.
Что ж ты наделала, действительность?
Черною былью заросла.
Людская, та неосмотрительность,
Халатность, наша, слепота.
Сколько могил уже повырыто!
Сколько их выроют еще?
А жизнь идет, и надо выстоять,
И надо жить!... А что еще?... (А. Белкин)*

За довгі місяці напруженої роботи реактор було заховано у міцний бетонний саркофаг. Була проведена дезактивація – тобто знезараження забруднених радіоактивними викидами територій.

Величезні території в Україні, Білорусії та у Брянській області Росії виявились непридатними для проживання людей та для сільськогосподарського виробництва. Значно менше були забруднені постчорнобильськими радіонуклідами території інших європейських країн – Австрії, Болгарії, Англії, Греції, Італії, Німеччини, Норвегії, Польщі, Румунії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Швеції, Югославії. Сліди чорнобильських випадінь ідентифіковані практично на всіх континентах земної кулі.

Порожні покинуті села і міста... В яких немає навіть жодної живої тварини. Моторошно стає від такої безрадїсної картини. Реальністю стала і смерть людей, що настає внаслідок радіоактивного опромінення. Десятки тисяч людей брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Значна частина їх одержала серйозні дози опромінення, навіть часто смертельні. Люди до сьогоднішнього дня продовжують жити на небезпечно забруднених територіях.

Ведучий. А зараз подивимось презентацію «Як Чорнобильська катастрофа вплинула на здоров'я людей?», яку підготували наші експерти.

Учень. Громадяни України, яких ми називаємо чорнобильцї, і понині відчують той гіркий присмак бїди, не маючи відповідного захисту від держави.

Скїльки обїцянок давали нам керївники інших держав про підтримку щодо ліквідації аварїї та її наслідків. Але оцїнки повисли в повітрі. І весь тягар від цього страшного лиха взяв на себе український народ.

Кажуть, що багато людей сьогодні вже повернулись у зону відчуження. А це значить, що ми потроху приходимо до себе, оговтуємось від цього страшного лиха. І ще кажуть, що минулої весни в Чорнобиль прилетіли лелеки. Це добрий знак. Він додає нам сили віри і

надії в кращі дні Чорнобиля.

Учитель. Який головний урок Чорнобиля?

Учень. Технікою повинні керувати професіонали. Уряди мають миттєво реагувати, а не виводити людей на демонстрацію. Чорнобиль – це помилка людини: був прийнятий ряд неправильних рішень, які призвели до такої страхітливої катастрофи.

Ведучий. Кожного року 26 квітня ми перегортаємо сторінку пам'яті Чорнобиля. Дзвонять в наших душах чорнобильські дзвони, нагадуючи про біду, яка ніколи не повинна повторитися.

Поети

1.

Жадання людства – зупинити

Бездні атомної смерч.

Ми ж сівачі,

Ми – сонця діти –

Спроможні зупинити смерть.

2.

Спинити вибухи ракети –

Роззброїти віки і дні,

Щоб сонце мирної планети

У кожнім сходили вікні.

3.

Щоб трави, колоски і віття

Вогнем не перетліли в прах,

Щоб грізне ядерне плахіття

Не спалахнуло по світах.

4.*Щоб наша дума і дорога*

Єднали глибину і вись, -

Вола чорнобильська пересторога:

- Людство, зупинись! Людство, зупинись!

«ХІМІЧНІ КАТАСТРОФИ ТА ЕКОЛОГІЯ»

Форма проведення: усний журнал

Мета: узагальнити та поглибити знання з тем «Екологія», «Біосфера», показати їх взаємозв'язок з такими науками, як хімія, фізика, анатомія, генетика.

Тип уроку: інтегрований, комбінований.

ХІД УРОКУ

Екологія – це наука майбутнього і, можливо, саме існування людини на планеті буде залежати від її прогресу. Ф. Дрьо

I. Вступне слово вчителя

Сьогодні ми проводимо урок, який присвячений одразу трьом датам: 17 квітня – Всесвітній день здоров'я, 26 квітня – трагічна дата в історії України – Чорнобильська трагедія і 17 вересня – День цивільного захисту.

Ці три теми тісно пов'язані між собою, тому що всі переслідують одну й ту саму мету – привернути увагу до проблем навколишнього середовища й зберегти та захистити нашу Землю. Захистити, в першу чергу, від нас самих і зберегти її для нас та наших дітей. І наш урок також ставить перед собою ту саму мету.

Водночас ми узагальнимо та поглибимо знання з тем «Екологія», «Біосфера», ознайомимося з такою наукою, як екологічна токсикологія.

Безумовно ми розглянемо їх взаємозв'язок з хімією, фізикою, анатомією, генетикою. Але, для того, щоб це відбулося легше і краще, ми повинні пригадати деякі екологічні поняття та терміни.

II. Актуалізація опорних знань

На дошці написані визначення основних термінів та понять з тем «Екологія» та «Біосфера».

Наука про взаємозв'язок живих організмів і їхніх угруповань між собою і навколишнім середовищем, про структуру і функціонування надорганізмових структур – екологія.

Сукупність умов, у яких живуть особини, популяції, групи організмів – середовище існування.

Сукупність організмів різних видів, що взаємодіють між собою і фізичним середовищем існування, внаслідок чого виникає кругообіг речовин – екосистема.

Визначена територія з більш-менш однорідними умовами існування, населена взаємозалежними популяціями різних видів, об'єднаними між собою

фізичним середовищем кругообігом речовин і потоком енергії, - біогеоценоз.

Сукупність усіх біогеоценозів, єдина глобальна екосистема вищого порядку – біосфера.

Новий стан біосфери, за якого розумова діяльність людини стане визначальним фактором її розвитку, - ноосфера.

Чужорідні хімічні сполуки, які раніше в еволюції не зустрічалися, - ксенобіотики..

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

(Слово вчителя)

Отже, ми пригадали необхідні нам визначення, але я хочу повернутися до терміна «екологія», точніше до його етимології. Цей термін походить від грецьких слів *екос* – «дім» та *логос* – «наука», тобто дослівно – це наука про дім, про наш із вами дім. І в цьому домі, як і в кожному, складені взаємини.

Поступово, з розвитком науки, появою нових загально біологічних, медичних та соціальних завдань, поняття «екологія» набуває більш широкого значення. При цьому, враховуючи важливу роль діяльності людини як глобального чинника, який впливає на середовище, існування всіх живих організмів, в екології особлива увага починає приділятися вивченню наслідків впливу людини на природу. Сьогодні ми розглянемо хімічні катастрофи, які тягнуть за собою екологічні катастрофи локального чи регіонального масштабу. А маленькі проблеми тягнуть за собою великі.

У зв'язку з цим я хочу розказати вам одну реальну історію, яка відбулася ... не суттєво де. Один селянин займався тваринництвом й отримував непоганий прибуток від цього. Луги, які були в заплаві невеличкої річки, вдосталь постачали худобу кормом. А форель, яка була в річці, приносила додатковий прибуток. Але поступово в заплаві розрісся бур'ян. Худоба його не їла, а місце він займав. Нехай невеличкий, але збиток.

Селянин був людиною грамотною і миттєво пригадав про гербіциди. Він домовився з фірмою, що спеціалізувалася на цьому, вона надіслала літак, який обробив гербіцидами «засмічені» луки. Все було зроблено на професійному рівні. Отруту нікуди не змило, форель не постраждала, бур'яни зникли, а трава поліпшилася. Селянин був дуже задоволений. Але через декілька років він був розорений...

А кінець історії я розповім вам наприкінці уроку, і ми разом спробуємо зробити висновки з неї.

А зараз давайте пригадаємо, що таке хімічні катастрофи і чим вони можуть бути викликані.

IV. Опитування учнів за темою «Причини хімічних катастроф»

1. Хімічні катастрофи, які викликані промисловими отрутами та пестицидами.
2. Хімічні катастрофи, обумовлені нафтою та нафтопродуктами.
3. Хімічні катастрофи, викликані викидами автотранспорту.
4. Вода та їжа – джерела потрапляння отрут в організм.
5. Хімічна зброя та її екологічна небезпека.

V. Сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу.

1. Як бачимо, перед людством виникли якісно нові проблеми. Виникли вони внаслідок дії двох взаємопов'язаних причин: демографічного вибуху, який призвів до колосального тиску людини на природу, та зростання промислового виробництва в усьому світі. Все це пов'язано з розвитком науково-технічного прогресу, тому зараз НТР вважають глобальним екологічним фактором. А які взагалі є екологічні фактори і що це таке? (*Учні пригадують усі екологічні фактори та складають схему*).

Сьогодні ми більш детально зупинимося на такому факторі, як антропогенний..

Є такі форми впливу людини на біосферу:

- 1) Зміна структури земної поверхні (оранка степів, вирубка лісів, меліорація, створення штучних водойм).
- 2) Зміна складу біосфери, кругообігу та балансу її компонентів (витягнення корисних копалин, викид в атмосферу та воду ксенобіотиків).
- 3) Зміна теплового балансу окремих районів земної кулі та всієї планети, знову ж таки в результаті викидів у атмосферу токсинів.
- 4) Зміни, які вносяться в живу частину біосфери (знищення видів, створення нових порід тварин та сортів рослин, зміни їх місця існування).

І знову підкреслюємо, що до особливо жахливих наслідків для природи призводять саме забруднення небезпечними хімічними речовинами, які можуть стати причиною невиправних хімічних катастроф. Крім тих причин, які призводять до хімічних катастроф, тобто забруднення промисловими отрутами та пестицидами, нафтою, викидами автотранспорту, використання хімічної зброї, радіоактивні відходи, треба додати сміття, яке накопичується в таких кількостях, що не можуть бути утилізовані. Саме тому ми проводили Всеукраїнський суботник, щоб на наших вулицях стало чистіше.

Але, хоча людина й завдає найбільшої шкоди довкіллю, вона водночас є й найслабкішою її ланкою, тому що забруднене навколишнє середовище негайно впливає на її здоров'я. Саме на цю тему ви підготували мені невеличкий усний журнал.

2. Усний журнал «Вплив токсикантів на здоров'я людини»

(повідомлення учнів)

Сторінка 1 «Токсикологічна характеристика отруту»

Усі отрути за їхньою токсикологічною дією можна поділити так:

Нервово-паралітична дія – задуха, судоми, паралічі, бронхоспазми.

Представники: хлорофос, карбофос, нікотин, зарін, зоман.

Шкіряно-подразнююча дія – запалювальні та некротичні зміни шкіри.

Представники: оцтова есенція, арсен та його сполуки, ртуть, іприт.

Загально токсична дія – кома, набряк мозку.

Представники: чадний газ, синильна кислота, алкоголь.

Задушлива дія – токсичний набряк легенів.

Представники: оксиди Нітрогену, фосген.

Сльозогінна та подразлива дія – подразнення зовнішніх слизових оболонок.

Представники: пари концентрованих кислот та лугів, хлор.

Психотична дія – порушення психічної активності, свідомості.

Представники: наркотики, галюциногени.

Сторінка 2 «Класифікація отруту за вибірковою токсичністю»

Залежно від ураження тих чи інших органів та систем організму людини отрути можна класифікувати за вибірковою токсичністю.

Серцеві отрути – кардіотоксична дія у вигляді порушення серцевого ритму. Викликаються деякими антидепресантами, рослинними та тваринними отрутами, солями Калію та Барію.

Шлунково-кишкові отрути призводять до розвитку захворювань травневої системи. Викликаються сполуками Арсену та важких металів.

Сторінка 3

Нервові отрути – характерна нейротоксична дія у вигляді порушень психічної активності, коми, паралічів. Викликається сірковуглецем, чадним газом, сурогатним алкоголем, деякими ліками.

Печіночні отрути – речовини, які призводять до гепатопатії, тобто порушення роботи печінки. Викликається органічними сполуками Хлору, спиртами, фенолами, важкими металами, грибними токсинами.

Сторінка 4

Ниркові отрути – речовини, які викликають порушення роботи норок, такі, як сполуки важких металів, щавлева кислота.

Кров'яні, або немічні отрути - речовини з гемо токсичною дією, яка виявляється у вигляді анемії та інших захворювань крові.

Може викликатися бензином, аніліном, нітратами.

Сторінка 5

Легеневі отрути – їхня дія виявляється у вигляді набряків та фіброзу легенів. Викликається оксидами Нітрогену, фосгеном.

Імунні отрути – уражають усю імунну систему, розвивають токсикоз-алергійні ушкодження. Викликається здебільшого радіоактивними речовинами.

Узагалі розвиток токсичного процесу, його клінічна картина і допомога залежать від цілого ряду чинників: самого ксенобіотика, фізіологічних особливостей організму постраждалого та конкретних умов, за яких сталася інтоксикація.

Сторінка 6 «Біохімічні та клітинні механізми токсичної дії ксенобіотиків»

Дослідження останніх десятиріч дійшли висновку, що в основі токсичної дії ксенобіотиків на організм лежать процеси, що відбуваються на клітинному рівні. Вони можуть порушити роботу рецепторів, функціонування органел клітини, проникність мембран та систему білкового синтезу. Ксенобіотики дуже схожі з багатьма речовинами, які необхідні для нормального функціонування організму. Користуючись цим, вони замінюють собою ці необхідні речовини, що призводять до порушень роботи організму. Наприклад, чадний газ, потрапляючи в організм, зв'язується з гемоглобіном замість кисню та розноситься по організму, викликаючи його загибель.

Особливо небезпечні ксенобіотики через свою генотоксичну дію, тобто порушення структури ДНК та РНК. Це викликає небажані мутації, частота яких при цьому збільшується. До таких речовин належать: бензин, формальдегід, стирол, хлоропрен, вінілхлорид та багато інших органічних сполук.

VI. Узагальнення та систематизація знань.

А тепер я розкажу вам кінцівку цієї історії.

Отже, що ж відбулося? Гербіциди знищили не тільки бур'ян, але й невеличкий лісочок уздовж узбережжя річки. Це вирішило долю бобрів, які мешкали в річці з давних-давен. Вони лишилися і без їжі, і без матеріалу для побудови гребель. Звісно, бобри покинули рідні місця. Греблі, які залишилися без нагляду, знесло паводками. Рівень річки різко впав, унаслідок чого зникла форель. Головне ж, паводки почали вміщуватися в русло річки, тому зникли весняні розливи, і луки стали сухими й маленькими, у результаті чого не стало корму для худоби. А грамотний селянин розорився. А чи грамотний він?

Отже, який висновок ми маємо зробити з цієї історії? Чи відбулася екологічна катастрофа? Чи відбулася хімічна катастрофа, хоча б локальна?

Закінчити свій урок я хочу словами першого Президента Академії наук України В.І.Вернадського: «Розв'язувати біологічні проблеми вивченням тільки

одного організму не можна... Організм у біосфері не випадковий гість: він частина складної закономірної організації».

VII. Домашнє завдання

Зробити повідомлення про кризові ситуації в Україні, пов'язані з хімічним забрудненням природи, та запропонувати шляхи їх розв'язання.

Комбінована естафета між 10-11 класами

Склад команд: сині – 10 кл. (15 чол. 10 хлопців + 5 дівчат).

жовті – 11 кл (15 чол. 10 хлопців + 5 дівчат).

Перед змаганням можливо провести вікторину по ЦО з 5-10 питань.

Кожна команда має свою форму, свій девіз, знак, нашивки і т.

I етап „Подолання перешкод”

Перешкоди створюють з шин від автомобілів та інших підручних засобів.

Учасники: по 2 чол. з кожної команди. На швидкість долають перешкоди не наступаючи на них (якщо наступили – штраф). Після подолання передають естафету на II етап.

II етап „Подолання зони забруднення у протигазах”

Учасники: по 2 чол. з кожної команди. Виконують норматив №1 (надягання протигазу). По мірі виконання нормативу, на швидкість долають перешкоду, передають естафету.

III етап „Надання медичної допомоги”

Перенесення постраждалого.

Учасники: ланка сан. дружини 5 чол. („поранений” з кожної команди).

Ввідна для сан. дружини дається мед. сестрою (головою комісії на етапі).

Залежно від травми переносять „постраждалого” до IV етапу.

IV етап “Подолання радіоактивної зони».

Учасники: 1 чол. з команди надягає ЗЗК у вигляді комбінезону і долає зону у 30-50м.

V етап “Визначення азимуту по компасу”

Учасники: 1 чол. з команди знімає три азимута по трьох точках . (Кожна помилка – штраф). Після цього біжить 100м і передає естафету на VII етап.

VI етап “Віджимання”

Учасники: 1 чол. з кожної команди. За 1 хв. віджимається від землі і біжить 100м, передає естафету на VIII етап. Бали прибавляють тому учаснику, хто більше віджався за 1хв.

VII етап “Кидання рятівного кола на влучність”

Учасники: 1 учасник з двох спроб треба влучити в центральне коло або мішень. Не влучить – штраф. Біжить 100м і фінішує. Після підрахунку визначають переможця.

Список використаних джерел

Воронцова Т.В., Репік І.А. "Основи безпеки життєдіяльності". Київ, 2005 рік.

Годецький М.В., Хлебнікова Т.М. «Організація навчального процесу в сучасній школі».-Х.: Веста, 2003.

Давиденко Ю.Г. Використання ІКТ при викладанні предмета «Основи здоров'я» в початковій школі // Stav, problemu a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie, 28-29 kviten 2017.– Vydal: Vysoka skola Danubius, Sladkovicovo.– 2017.– s. 183-185

Давиденко Ю.Г., Малинівська Л.І. „Тиждень безпеки дитини“ у навчальному закладі // Надзвичайні ситуації: безпека та захист: Матеріали VI Міжнародної науково- практичної конференції. // – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – с.119-121.

Давиденко Ю.Г., Малинівська Л.І. Формування навичок безпечної поведінки учнівської молоді як основа системи цивільного захисту в загальноосвітніх навчальних закладах // Проблеми цивільного захисту населення: сучасні реалії України: Матеріали II Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – с.80-81.

Дерев'янко В.В., Кондратенко Т.Г., Негрієнко А.О., Семінович А.М., «Дитячій безпеці – «Школа безпеки», навчально-методичний посібник, Київ – 2008.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1392 // Урядовий кур'єр : газ. Центр. органів Виконав. Влади України. – 2012. – № 19. – С. 9–16.

Державний стандарт початкової загальної середньої освіти // Інформаційний збірник МОН України.– 2011. – № 14, 15. – 48 с.

Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 08.06.2000, № 1809-III.

Закон України «Про Цивільну оборону України» від 03.02.1993, № 2974-III. а) Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про цивільну оборону України» № 555-XIV, 24.03.1999. випр. №2470 – III від 29.05.2001 року.

Іванов А.В. «Практична підготовка в загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах з питань основ безпеки життєдіяльності і

цивільного захисту. «День цивільного захисту», методична розробка, Київ – 2010.

Кодекс цивільного захисту України // Основи захисту Вітчизни. – 2013. – № 5 (81) – С. 19–21.

Лист МНС «Рекомендації щодо підготовки і проведення об'єктових тренувань щодо порядку дій органів управління і сил ЦО у надзвичайних ситуаціях» від 12.04.1998 № 01 – 1979 / 12.

Малець С. Організатору військово-патріотичного виховання молоді / С. Малець. – К. : Скобелкін І. О., 2012. – 104 с.

Малинівська Л.І. Використання електронних засобів навчання з дисципліни “Цивільний захист”// Наука, освіта, суспільство очима молодих / Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців. Частина 1. Психолого-педагогічний напрям. – Рівне : РВВ РДГУ. – 2013. – с.117-120.

Малинівська Л.І. Формування у школярів уявлення про НС // «Розвиток соціально-гуманітарної освіти і науки в контексті модернізації вітчизняної вищої школи // II науково-практична конференція.– Дніпропетровськ, 27 грудня.– 2014 р

Малинівська Л.І. Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння в учнів необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності // Вісник Миколаївського державного університету ім.В.О.Сухомлинського випуск 1.39, 2012. – с.180-184.

Методичні рекомендації щодо проведення Всеукраїнської військово-патріотичної спортивної гри «Зірниця» // Основи захисту Вітчизни. – 2013. – № 5. – С. 4–8

Міненко М. І. Захист Вітчизни (Основи медичних знань): методичні рекомендації щодо викладання предмета в 10 класах загальноосвітніх навчальних закладів / М. І. Міненко. – Х.ФО-П Міненко, 2010. – 88 с. іл.

Мурашко Н., «Цивільна оборона в ЗНЗ», Бібліотека «Шкільного світу», «Шкільний світ» - Київ - 2008.

Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи «Про затвердження порядку здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 23.04.2001 N 97.

Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи

«Про затвердження Порядку створення і функціонування територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту» від 03.11.2004, № 145.

Наказ МОН України «Про Положення про Функціональну підсистему “Освіта і наука України” єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» від 03.09.2009 № 814.

Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми навчання працівників органів управління освітою і наукою, навчальних закладів, установ, організацій і підприємств галузі» від 17.01.2002 № 28.

Наказ МОН України і начальника штабу – заступника начальника ЦО України «Про підготовку і проведення Дня ЦО в загальноосвітніх навчально-виховних закладах» від 02.06.1995 №143/179.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013 // Інформатика : всеукр. газ. для вчителів інформатики. – 2013. – № 15. – С. 3–13.

Осипенко С.І., Іванов А.І., «Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту», навчальний посібник, Київ - 2007.

Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку спортивну гру «Сокіл» («Джура») // Основи захисту Вітчизни. – 2012. – № 10 (74) – С. 20–22.

Положення про Функціональну підсистему «Освіта і наука України» єдиної державної системи цивільного захисту України, затверджене наказом МОН України від 03.09.09. № 814.

Програма предмета «Захист Вітчизни» (для навчальних закладів системи загальної середньої освіти) 11-річна школа.-2011.

Резник А.С. Особистісно зорієнтований підхід до викладання предмета «Захист Вітчизни» як основний напрямок гуманізації навчально-виховного процесу / А. С. Резник. // Основи захисту Вітчизни. – 2013. – № 4. – С. 11–13.

Ярохін О. С. Збірка навчальних презентацій з предмета «Захист Вітчизни» / О. С. Ярохін // Основи захисту Вітчизни. – 2013. – № 10. – С. 14–16.

Проведення тижня ЦЗ у Житомирській міській гімназії № 3

Фото 1. Показ засобів індивідуального захисту.

**Фото 2. Смуга перешкод - І.
(учні Ткачук Нікіта та Лещенко Тимофій)**

**Фото 3. Смуга перешкод - ІІ.
(уч. Красінська Іванна,
Малинівський Аркадій, Лещенко
Тимофій, Сокирко Дар'я)**

**Фото 4. Одягання засобу захисту органів дихання.
(уч. Бондарчук Арсеній,
Хмілевська Єва та Забродська
Діана)**

**Фото 5. Перша допомога потерпілому під час надзвичайних ситуацій
(учні 4-Б класу).**

**Фото 6. Штучне дихання
(уч.Малинівський Аркадій)**

**Фото 7. Штучне дихання
(уч.Красінська Іванна)**

**Фото 8. Станція хімічного зараження
(уч. Опредьянська Аріна та Красінська Іванна)**

**Фото 9. Одягання засобів захисту
(уч. Рослякова Ніна)**

**Фото 10. Одягання засобів захисту
(уч. Нікітчук Вікторія**

**Фото 11. Розповідь про види НС,
дії під час виникнення та засоби
захисту
(учні 4-б класу ЖМГ № 3)**

**Фото 12. Загальне фото на згадку
учнів 4-б класу Житомирської
міської гімназії № 3 з
представниками служби МНС
України.**

Навчальний посібник

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Малинівська Людмила Іванівна
Давиденко Юлія Григорівна

Надруковано з оригінал-макетів укладачів

Підп. до друку 17.03.2017 р. Формат 60x84 1/16
Гарнітура Times New Roman. Папір офс. Друк цифр. Ум. др. арк. 6,16.
Наклад 100 прим. Зам. № 350.

Видавець О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17-а
тел.: (0412) 422-106

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції України серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.*

Віддруковано ФОП О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17-а
тел.: (0412) 422-106, e-mail: book.zt@i.ua